

**Тернопільський національний технічний університет
імені Івана Пулюя**

Факультет економіки та менеджменту

Кафедра управління інноваційною діяльністю та сферою послуг

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

до магістерської роботи

на тему:

Інноваційні напрями розвитку підприємства кондитерської галузі
(на прикладі ПрАТ «Тера»)

Виконала:

студентка VI курсу, групи БУМ-61
спеціальності 073 «Менеджмент»
спеціалізації «Управління інноваційною
діяльністю»

Бишук Юлія Ігорівна

(прізвище, ім'я, по-батькові)

Керівник _____ к.т.н., доц. Стойко І.І.
(прізвище та ініціали)

Рецензент _____ к.е.н., доц. Зяйлик М.Ф.
(прізвище та ініціали)

Тернопіль – 2019

АНОТАЦІЯ

Бишук Ю.І. Інноваційні напрями розвитку підприємства кондитерської галузі (на прикладі ПАТ «Тера»).

Магістерська робота (115 с., 7 рис., 20 табл., 53 літ. джерел) на здобуття освітнього ступеня «магістр» за спеціальністю 073 «Менеджмент» спеціалізації «Управління інноваційною діяльністю». – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. Факультет економіки та менеджменту. – Тернопіль, 2019.

Магістерська робота присвячена питанням формування інноваційних напрямів розвитку підприємства кондитерської галузі. У роботі досліджено питання інновацій та розвитку підприємств в умовах сьогодення. Проведено аналіз кондитерської галузі та основних техніко-економічних показників виробничо-господарської та фінансової діяльності досліджуваного підприємства – ПрАТ «ТерА», охарактеризовано асортименту, цінову та збутову політику підприємства у контексті його інноваційного розвитку. Обґрунтовано інноваційні шляхи розвитку ПрАТ «ТерА», зокрема у напрямі його товарної інноваційної політики, технічного оновлення виробництва та ефективного управління кадровим потенціалом, запропоновано інноваційно-логістичні напрями забезпечення розвитку підприємства кондитерської галузі.

Ключові слова: інновації, інноваційна діяльність, інноваційний розвиток, конкурентоспроможність, кондитерська галузь, логістика, стратегія.

Практична значимість роботи. Результати аналізу, аналітичні розрахунки та запропоновані інноваційні напрями щодо розвитку підприємства кондитерської галузі схвалені до впровадження на досліджуваному підприємстві ПрАТ «ТерА».

ANNOTATION

Byshuk Yu.I. Innovative directions of a confectionary enterprise development (PJSC “Tera” as a case study).

Master's work (115 p., 7 fig., 20 table., 53 lit. sources) on education and qualification level «master» in the specialty 073 «Management» of the specialization «Innovation Management». – Ternopil Ivan Pul'uj National Technical University. Faculty of Economics and Management. – Ternopil, 2019.

The master's thesis is devoted to the issues of formation of innovative directions of development of the enterprise of confectionery industry. The paper investigates the issues of innovation and enterprise development in the present conditions. The confectionery industry and the main technical and economic indicators of production and economic and financial activity of the studied enterprise – PJSC “Tera” are analyzed, the range, price and sales policy of the enterprise in the context of its innovative development are characterized. Innovative ways of development of PJSC “TerA” are substantiated, in particular in the direction of its product innovation policy, technical updating of production and effective management of personnel potential, innovative-logistical directions of providing of development of the enterprise of confectionery industry are offered.

Keywords: innovations, innovative activity, innovative development, competitiveness, confectionery industry, logistics, strategy.

The practical importance of the work. The results of the analysis, the analytical calculations and the proposed innovative directions for the development of the confectionery industry were approved prior to implementation at the studied enterprise of PJSC “Tera”.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	6
1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА: ІННОВАЦІЇ ТА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ.....	9
1.1. Дослідження етимологічної сутності розвитку сучасних суб'єктів господарювання в умовах конкурентного ринкового середовища.....	9
1.2. Інновації, інноваційна діяльність та інноваційні процеси у контексті розвитку промислових підприємств.....	21
1.3. Інноваційний розвиток промислових підприємств в умовах євроінтеграційних процесів.....	28
Висновки до розділу 1.....	37
2. АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКА ЧАСТИНА: АНАЛІЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ ПрАТ «ТерА».....	38
2.1. Загальна характеристика діяльності ПрАТ «ТерА».....	38
2.2. Основні техніко-економічні показники виробничо-господарської та фінансової діяльності ПрАТ «ТерА».....	42
2.3. Аналіз виробничо-господарської діяльності ПрАТ «ТерА» за показниками ефективності використання виробничого потенціалу.....	46
2.4. Аналіз ефективності товарної та збутової політики ПрАТ «ТерА» у контексті розвитку підприємства.....	57
Висновки до розділу 2.....	61
3. ПРОЕКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНА ЧАСТИНА: ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ.....	63
3.1. Удосконалення товарної інноваційної політики підприємства ПрАТ «ТерА» у контексті підвищення його конкурентоспроможності на ринку.....	63
3.2. Технічне переобладнання підприємства як напрям забезпечення його інноваційного розвитку.....	70

3.3. Ефективність використання трудових ресурсів при впровадженні нової лінії та підвищенні якості продукції ПрАТ «ТерА».....	81
3.4. Інноваційно-логістичні напрями забезпечення розвитку підприємства.....	83
Висновки до розділу 3.....	85
4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	88
4.1. Стан охорони праці ПрАТ «ТерА» та контроль за її станом.....	88
4.2. Оцінювання умов охорони праці на досліджуваному підприємстві.....	92
4.3. Аналіз пожежної безпеки на підприємстві ПрАТ «ТерА».....	95
4.4. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Основні небезпеки та їх оцінка для ПрАТ «ТерА».....	97
Висновки до розділу 4.....	101
5. ЕКОЛОГІЯ.....	102
5.1. Актуальність охорони навколишнього середовища в умовах сьогодення.....	102
5.2. Забруднення довкілля, що виникнуть в результаті реалізації проектних рішень ПрАТ «ТерА».....	103
5.3. Упровадження природоохоронних заходів ПрАТ «ТерА».....	105
Висновки до розділу 5.....	106
ВИСНОВКИ.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	111
ДОДАТКИ.....	115

ВСТУП

Актуальність теми. Сучасна практика показує, що проблеми, які існують в економіці сьогодні, не можуть бути вирішені без формування дієвого механізму забезпечення розвитку підприємства, побудованого з урахуванням принципів стратегічного управління. Принципового значення набувають не тільки питання освоєння сучасних ринковоорієнтованих методів планування, управління, організації й контролю виробничо-господарської й економічної діяльності, але й розробка нових концепцій, підходів, нового бачення щодо стратегічного аналізу й управління розвитком підприємства в умовах ризику й невизначеності, які сьогодні домінують у суспільстві.

Досліджуючи проблематику забезпечення успішного розвитку сучасних соціально-економічних систем, вітчизняні науковці: Б. Андрушків, А.Гриньов, О. Жихор, С. Ілляшенко, О. Кузьмін, І. Смачило та ін. зазначають, що будь-яка економічна динаміка сьогодні розглядається виключно у нерозривному зв'язку із процесами створення та впровадження у виробництво новітніх технологій, техніки, товарів, послуг. У контексті цього підходу інновація є основним фактором, що спрямовує економічну динаміку в якісному напрямку.

Усвідомлення того, що відсутність належної уваги до інноваційної діяльності гальмуватиме розвиток підприємства, призведе до технологічного відставання, ослабить його ринкові позиції, є постійним стимулом для забезпечення ефективної роботи топ-менеджменту підприємства у зазначеному напрямі.

Адже саме інновації є рушійною силою прогресивного розвитку підприємства, ключем до підвищення його конкурентоспроможності на внутрішньому та зовнішньому ринках.

Слід зазначити, що при дослідженні питання розвитку промислових підприємств, у т. ч. інноваційного, необхідно враховувати як внутрішнє, так і зовнішнє середовище його діяльності, конкурентний статус на ринку тощо.

Отже, успішний розвиток підприємства залежить від значної кількості факторів, що нерідко впливають у протилежних напрямках. Тому аналіз та оцінку показників розвитку необхідно здійснювати з врахуванням впливу умов та чинників, що визначають конкурентоспроможність підприємства та впливають власне на його економічний розвиток з урахуванням сучасних реалій.

Метою даного дослідження є удосконалення теоретичних засад та вироблення практичних рекомендацій щодо визначення інноваційних напрямів розвитку підприємства кондитерської галузі.

Для досягнення поставленої мети в роботі визначено вирішити ряд таких завдань:

- дослідити дефініцію «розвиток» та визначити його види, моделі, стадії;
- розглянути понятійний апарат відносно економічних термінів: «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційний розвиток», з'ясувати їх особливості, принципи та критерії оцінювання;
- деталізувати дослідження проблеми інноваційного розвитку промислових підприємств в умовах євроінтеграційних процесів;
- дати характеристику кондитерській галузі та її представнику в Тернопільському регіоні – ПрАТ «ТерА»;
- провести аналіз основних техніко-економічних показників виробничо-господарської та фінансової діяльності досліджуваного підприємства;
- дослідити виробничо-господарську діяльність ПрАТ «ТерА» за показниками ефективності використання виробничого потенціалу підприємства;

- охарактеризувати асортименту, цінову та збутову політику підприємства у контексті його інноваційного розвитку;
- обґрунтувати інноваційні шляхи розвитку ПрАТ «ТерА», зокрема у напрямі його товарної інноваційної політики, технічного оновлення виробництва та ефективного управління кадровим потенціалом;
- запропонувати інноваційно-логістичні напрями забезпечення розвитку підприємства кондитерської галузі.

Об'єктом дослідження магістерської роботи є Тернопільська кондитерська фабрика – ПрАТ «ТерА».

Предметом дослідження є основні теоретичні положення щодо розвитку підприємства, зокрема й інноваційного, аналіз основних техніко-економічних показників виробничо-господарської та інноваційної діяльності ПрАТ «ТерА» та вироблення пропозицій щодо забезпечення його інноваційного розвитку.

Методологічною основою дослідження є системний та ситуаційний підходи, фундаментальні положення сучасної економічної теорії та менеджменту.

У процесі розв'язання поставлених завдань у роботі були використані такі методи: теоретичного пошуку, історичний, діалектичний, абстрактно-логічний, системний аналіз та синтез, порівняння і групування, табличний, графічний.

Інформаційною базою для написання магістерської роботи є нормативні та законодавчі акти України, що регламентують інноваційний розвиток та активізацію інноваційної діяльності вітчизняних підприємств; основні положення наукових праць вітчизняних та зарубіжних учених; організаційно-управлінська та фінансова звітність Тернопільської кондитерської фабрики ПрАТ «ТерА»; матеріали науково-практичних конференцій, періодичних видань та мережі Інтернет.

1. ТЕОРЕТИЧНА ЧАСТИНА

ІННОВАЦІЇ ТА РОЗВИТОК ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ СЬОГОДЕННЯ

1.1. Дослідження етимологічної сутності розвитку сучасних суб'єктів господарювання в умовах конкурентного ринкового середовища

Як відомо, кожне підприємство є відкритою складною динамічною системою, яка функціонує у визначеному зовнішньому середовищі. Сучасне соціально-економічне середовище характеризується високою швидкістю змін, які інколи можна прогнозувати з малою вірогідністю. Підтримувати існуючий стан підприємства та рухатись вперед можна тільки за умов ефективного пристосування підприємства до змін зовнішнього середовища, завдяки здійсненню випереджувальних заходів, спрямованих на збереження його життєздатності та забезпечення конкурентоспроможності. Саме це і спонукає підприємство до створення та підтримки умов постійного його розвитку.

Щодо терміну «розвиток», то слід зазначити, що існує дуже багато поглядів щодо тлумачення сутності даного поняття. Оскільки, як відомо, розвиток – це філософська категорія, що виражає процес руху, зміну цілісних систем. Він розглядається як вищий тип руху, зміни матерії і свідомості; перехід від одного якісного стану до іншого, від старого до нового. Розвиток становить собою не всяку зміну в структурі об'єкта, а тільки якісну зміну, пов'язану з перетвореннями у внутрішній будові об'єкта, у його структурі, що становить собою сукупність функціонально пов'язаних між собою елементів, зв'язків і залежностей [4].

Аналізуючи проведенні дослідження щодо етимологічного значення терміну «розвиток», викладені у наукових джерелах [9; 16; 29] бачимо, що дане поняття знайшло відображення в економіці, причому як на макрорівні – у формі економічного зростання в роботах Дж. М. Кейнса, Дж. Міда,

У.Ростоу, так і на мікрорівні – в контексті організаційної екології М.Ханнана, Г. Керрола та Дж. Фрімена та еволюційної економіки Р.Нельсона та С. Уінтера.

З точки зору структури розвитку та його типів виділяють економічний, технологічний, комерційний, соціальний та організаційний розвиток. Економічний розвиток, що пов'язаний з макроекономічними проблемами, є домінуючим серед названих типів. Дослідження економічного розвитку визначають як принципову мету економічної науки [17, с. 30].

На сьогоднішній день існує варіація тлумачень стосовно терміну «розвиток» й зокрема в умовах підприємства. Так, В. Босенко, розглядаючи розвиток на рівні підприємства, трактує його як «...сукупність змін, які ведуть до появи нової якості і зміцнення життєвості системи, її здатність чинити опір руйнівним силам зовнішнього середовища» [5, с. 96].

В.А. Забродський та М.О. Кизим дають більш розширене визначення розвитку, конкретизуючи його щодо економіко-виробничої системи. За їхньою точкою зору, розвиток економіко-виробничих систем представляє собою процес переходу економіко-виробничої системи у новий, більш якісний стан шляхом нагромадження кількісного потенціалу, зміни й ускладнення структури і складу, наслідком чого є підвищення її здатності чинити опір руйнівному впливу зовнішнього середовища та ефективність функціонування [21, с. 32].

Загалом, термін «розвиток», як зазначається у тлумачному словнику, походить від дієслів «розвивати», «розвинути», що є прототипом німецького слова «entwicklung», що, у свою чергу, відображає латинське «evolutio» – еволюція (від *evolvo* – розгортання) [39, с.267].

Дослідження змістового наповнення поняття «розвиток» на рівні економічних систем та організацій достатньо глибоко були проведені в монографіях С. Мочерного [31] та Г.П'ятницької [34].

У процесі дослідження питання розвитку сучасних суб'єктів господарювання будемо виходити з того, що:

- зміст розвитку в цілому пов'язаний як з якісними, так і з кількісними змінами;

- етимологія розвитку найкраще розкривається через поняття «процес» (лат. processus—просування);

- зміни, що відбуваються внаслідок розвитку в стані підсистем (підрозділів) підприємства і/або системи (підприємства) в цілому зумовлені дією основних законів діалектики (взаємного переходу кількісних і якісних змін; заперечення заперечення, єдності і боротьби протилежностей).

Розвиток підприємства означає якісні зміни та оновлення його господарської системи та організаційної структури, підвищення ефективності функціонування на основі вдосконалення техніки, технології та організації праці у всіх структурних підрозділах, підвищення якості продукції та послуг, що ним надаються [48].

Розрізняють і поняття «розвиток» та «зростання», вони, безумовно, пов'язані, але для деяких систем, у тому числі і підприємств, не є одне і те ж. Під зростанням підприємства часто розуміють збільшення його розмірів та обсягів виробництва. Про зростання підприємства свідчать показники випуску продукції, обсягу продажу, чисельності працівників тощо [26].

Зростання є складовою економічного розвитку підприємства, але розвиток підприємства можна забезпечити без зростання, без підвищення обсягів виробництва та масштабів діяльності.

Процес розвитку підприємства у різних умовах, які спонукали цю необхідність, та умови, в котрих відбувається цей процес, може базуватися на «революційній» та «еволюційній» моделі розвитку.

«Революційна» модель змін, яка була запропонована американськими фахівцями у галузі менеджменту М. Хаммером та Дж. Чампі у 1991 році, передбачає принципове переосмислення та радикальне перепроєктування підприємства і його найважливіших процесів з метою кардинального поліпшення найважливіших кількісно вимірюваних показників сучасної ефективності: вартості, якості, сервісу та оперативності.

«Еволюційна» модель змін (або концепція організаційного розвитку) базується на концепції планування, ініціювання та здійснення процесів зміни соціальної системи, що передбачає залучення великої кількості учасників [7].

Як правило, впровадження «еволюційної» моделі розраховано на більш тривалий час та відсутність «різких» дій.

Дослідження російських науковців показують, що чим більша організація, чим більший капітал концентрується в її діяльності, тим менше в неї шансів на еволюційний розвиток. Великі організації в наш час не в змозі змінити власні структури, функції, процеси з тією швидкістю, з якою змінюються політичні, соціальні, фінансові та технологічні умови. Вони швидше спробують змінити умови, ніж себе.

Одночасно американський вчений Мінцберг довів, що стратегічне управління має місце, як правило, в тих організаціях, де готові йти на революційні зміни. В таких організаціях менеджери намагаються протистояти тим змінам, до яких їх постійно підштовхує динаміка зовнішнього оточення. Але поступово невідповідність зовнішніх умов способу функціонування організації досягає своєї критичної межі. Це протистояння рано чи пізно призводить до організаційної кризи. В умовах організаційної кризи така організація раптово проводить внутрішні революційні зміни, що виводять її на якісно новий рівень розвитку [33].

Американський дослідник Л. Грейнер запропонував оригінальну модель, що описує розвиток таких організацій через послідовність кризових точок. Він виділив шість стадій розвитку, що відокремлюються одна від одної моментами – організаційними кризами.

Грейнер називає такі стадії організаційного розвитку:

1. Стадія розвитку, що заснована на творчості (від моменту утворення до першої організаційної кризи) – організація з'являється в результаті підприємницьких зусиль менеджерів та розвивається завдяки реалізації творчого потенціалу її засновників. Основна увага в цей період зосереджується на розробці продукту та його маркетингу. Проте з часом

виникає запитання: куди необхідно далі вести організацію та хто здатен це зробити? (наступає «криза лідерства»).

2. Стадія розвитку, що заснована на керівництві – якщо «криза лідерства» успішно подолана, наступає період організаційного росту, основою якого є чітко запланована робота та професійний менеджмент. Проте з часом бюрократична структура управління та концентрація процесів прийняття рішень на верхніх щаблях починають обмежувати творчість керуючих середньої ланки. Суть протиріччя – різне розуміння необхідної та достатньої свободи різних рівнів управління («криза автономії»).

3. Стадія розвитку, що заснована на делегуванні – подолання кризи автономії повноважень нижчим рівням управління. Це до певної міри підвищує потенціал організації, але стає причиною нової кризи – «кризи контролю», коли вищі менеджери усвідомлюють, що взагалі втрачають контроль над організацією.

4. Стадія розвитку, що заснована на координації, передбачає виділення стратегічних підрозділів, що мають високу ступінь оперативної самостійності, але, разом з тим, жорстко контрольованих з точки зору використання стратегічних ресурсів організації: фінансових, трудових тощо. Це дає новий імпульс розвитку, але поступово призводить до виникнення кордонів між штаб-квартирою та функціональними підрозділами і є причиною «кризи кордонів».

5. Стадія розвитку, що заснована на співробітництві. Для подолання «кризи кордонів» необхідна висока майстерність психологів, що здатні вирішити міжособистісні конфлікти. Структурна перебудова на цьому етапі недоцільна. Об'єднання організації може відбутися завдяки спільним інтересам та цінностям, створенням команди однодумців. Створення в організації команди дає новий імпульс розвитку.

Після цього наступає стадія організаційної втоми, подолати яку можливо лише через трансформацію організації в цілому.

Наведена модель розвитку організації є функцією двох змінних – розміру організації та віку її існування, а отже, дозволяє менеджерам визначити місце знаходження власного підприємства та передбачити шляхи виходу з можливої організаційної кризи.

Основні варіанти розвитку підприємства за однією з поширених класифікацій [42] зображено на рис.1.1.

Рис. 1.1. Варіанти розвитку підприємства в сучасному ринковому середовищі

Виділяють такі структурні джерела економічного розвитку підприємства:

- на основі чинників виробництва;
- на основі інвестицій;
- на основі інноваційної діяльності.

Представлені варіанти розвитку доцільно розглядати, якщо пройдено низку попередніх етапів аналізу зовнішнього середовища, дослідження умов діяльності підприємства на ринку, визначення факторів впливу та їх значення

у формуванні конкурентоспроможності, затвердження стратегічних та тактичних цілей підприємства.

Опираючись на загальні тенденції у розвитку світової економіки при переході до постіндустріального інформаційного суспільства та переорієнтація ринку продавця у ринок споживача, у якості основних шляхів розвитку суб'єктів господарської діяльності визначають екстенсивний, інтенсивний та інноваційний [14].

Під екстенсивним розуміють розширення обсягів виробництва і збуту продукції, тобто те, що було визначено як зростання виробництва, але не розвиток.

Інтенсивний науково-технічний розвиток передбачає використання досягнень науки і техніки для вдосконалення конструкцій і технологій виробництва традиційних або модернізованих продуктів.

Інноваційний розвиток передбачає безперервне оновлення асортименту продукції і технології її виробництва, удосконалення системи управління виробництвом і збутом. Цей шлях передбачає всебічне охоплення діяльності підприємства процесом впровадження інновацій, тоді як попередній шлях обирає тільки інновацію факторів виробництва.

Загалом, як зазначає Ю. Погорелов, розвиток підприємства є достатньо складним поняттям, і ми цілком погоджуємось із таким твердженням. Адже на підставі проведеного контент-аналізу його пропонується розуміти як довготривалу сукупність процесів кількісних та якісних змін в діяльності підприємства, які приводять до поліпшення його стану шляхом збільшення потенціалу підприємства, адаптації до зовнішнього середовища та внутрішньої інтеграції, що сприяє підвищенню здатності підприємства протидіяти негативним впливам зовнішнього середовища та його життєздатності [33].

Загалом, як стверджує автор, проблематику визначення розвитку не можна вважати вичерпаною, оскільки для більш точного визначення розвитку має цінність історичний аналіз. Контент-аналіз розвитку представляє інтерес

не тільки щодо розвитку окремого підприємства, але й щодо категорії розвитку в цілому. Для конкретизації сутності розвитку представляють інтерес питання умов, механізмів та принципів розвитку, вирішення яких дозволить більш точно встановити сутність та зміст розвитку підприємства, а також забезпечити умови для його практичної реалізації.

У процесі дослідження напрямів, шляхів, принципів, методів, ресурсів забезпечення розвитку підприємства увагу слід звернути на формування механізму, який власне об'єднує зазначені складові у єдине ціле.

Теоретичною основою формування механізму забезпечення розвитку підприємства є динамічна теорія розвитку підприємства, з якої випливає, що для забезпечення безкризового розвитку підприємству слід діяти з метою приведення його в стан динамічної рівноваги. Проте для механізму стійкого розвитку підприємства покласти в основу лише динамічну теорію буде недостатнім. В умовах ринку, якщо говорити про механізм розвитку, то маємо на увазі механізм управління, але з конкретизованими умовами стійкого розвитку підприємства. [12, с. 142]

Основними ключовими елементами механізму забезпечення розвитку підприємства є: ресурси, методи, принципи функції та потоки, взаємозв'язки між якими представлено на рис.1.2.

Розвиток складних систем, яким є промислове підприємство, досягається за допомогою цілого комплексу економічних механізмів. У ході еволюційного розвитку різних типів соціальних систем їх стійкість зростає, виробляються складніші й багаторівневі комплекси зворотних зв'язків. Зворотний зв'язок – це вплив результатів, що виникають із процесів конкурентної боротьби за ринки збуту продукції. У зворотному зв'язку формується стійкість самого підприємства і його стійкий розвиток. При позитивних впливах зворотних зв'язків процес відтворення промислового підприємства посилюється. При негативних впливах зворотних зв'язків процес відтворення може перебувати в стабільному стані або деградувати.

Рис.1.2. Елементи механізму забезпечення розвитку підприємства

Розвиватися з якісними змінами, зі зростанням рівня організації здатні лише відкриті системи, в яких кожний процес постає як суперечлива єдність внутрішнього і зовнішнього середовища. Для накопичення структурної інформації визначальне значення має багаторазова повторюваність циклів: «вплив – відхилення». Одиначний вплив, одиначний цикл не могли привести

до фіксації корисних ознак і спрямованих змін. Вплив зовнішнього середовища спричиняє відхилення якого-небудь очікуваного параметра, виникає інформація, зворотний зв'язок, що зрештою і формує контури та функціональні системи [11, с.126].

Таким чином, витoki системи розвитку підприємства пов'язані з цільовою функцією, відхиленнями від неї і поверненням системи на задану траєкторію розвитку.

Формування механізму управління ґрунтується на певних принципах і методах управління. При визначенні складу таких принципів необхідно виходити з вимог відповідності їх цілям, зв'язкам, правовому забезпеченню управління (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Основні принципи забезпечення розвитку підприємства

Принцип	Його характеристика
Принцип системності	При формуванні механізму розвитку підприємства необхідно розглядати об'єкт і суб'єкт управління як єдине ціле. При цьому кожний структурний підрозділ підприємства необхідно розглядати як систему, що також має свої складові елементи.
Принцип цілепокладання	Полягає у визначенні напрямку розвитку підприємства в деякій перспективі. Цілепокладання виступає як якісне визначення мети і тому потребує конкретизації, для того щоб була можливість передати установки мети функціональним елементам системи.
Принцип компетентності	Цей принцип означає, що формування механізму розвитку повинне охоплювати всі сфери діяльності керованого об'єкта, тобто воно повинне реалізовувати всі функції управління і всі стадії життєвого циклу виготовлення та експлуатації продукції, що випускається керованим об'єктом.
Принцип ієрархічності	Означає, що організаційна структура у формованому механізмі має бути багаторівневою з делегуванням певних повноважень прийняття управлінських рішень відповідним структурним підрозділам формованої організаційної структури управління.
Принцип зворотного зв'язку	Цей принцип означає, що необхідна організація постійного і своєчасного надходження інформації в систему керування про стан керованого об'єкта.

В органічному зв'язку з цими принципами знаходяться методи як спосіб дослідження механізму забезпечення розвитку, покликані до реалізації принципів управління. Методи механізму забезпечення розвитку підприємства є сукупністю прийомів цілеспрямованої дії суб'єкта управління на керований об'єкт, що забезпечують координацію їх дій у процесі виконання функцій управління для досягнення мети розвитку [11, с. 127].

Основними економічними методами, що входять в механізм забезпечення розвитку підприємства, є:

- техніко-економічне планування, за допомогою якого визначається програма діяльності підприємства;

- економічне стимулювання, вихідним положенням якого є формування доходів персоналу підприємства залежно від внеску в загальні результати праці;

- економічна відповідальність за результати діяльності органів управління підприємством, що включає метод компенсації втрат, які можуть виникнути з вини органів управління [16, с. 57].

Структура управління в сучасних умовах повинна будуватися з урахуванням чіткого поділу управлінських завдань і відповідальності на кожному рівні управління. З метою підвищення продуктивності праці терміни проходження інформації з нижнього ієрархічного рівня на верхній мають бути зведені до мінімуму.

Загалом, механізм управління розвитком підприємства є частиною загальної системи управління підприємством, що забезпечує вплив на чинники, від стану яких залежить результат діяльності керованого об'єкта.

Сьогодні на промислових підприємствах однією з головних проблем є відсутність цілісної стратегії, спрямованої на забезпечення стійкості господарської й фінансової діяльності підприємства й, отже, на реалізацію цілей розвитку. Тому, для довгострокового й безпечного функціонування підприємства необхідно розробити стратегію підприємства, що і буде основою забезпечення його розвитку [11, с. 129].

Після розробки підприємством стратегії забезпечення розвитку, необхідно передбачити етап, у ході якого буде здійснюватися перевірка розробленої стратегії на відповідність обраним цілям підприємства. На цьому етапі буде здійснюватися вибір й оцінка альтернативних рішень із метою оптимального використання фінансових і господарських можливостей підприємства.

Для досягнення стійкого розвитку підприємства керівництву необхідно регламентувати цей процес спеціальними документами з управління, які повинні відповідати принципам і правилам раціональної технології управління. Крім документів з регламентації, необхідно мати набір методів, моделей, графіків, які дозволяють у короткий термін відбирати найбільш раціональні варіанти альтернативних рішень і прогнозувати їхні наслідки для функціонування підприємства.

Для одержання обґрунтованих пропозицій щодо вибору найбільш раціональних рішень керівники підприємств повинні мати набір методик і моделей, використовуючи які можна в короткий термін розглянути, порівняти й оцінити різні варіанти рішень і вибрати найбільш доцільні рішення. Застосування економіко-математичних моделей у системі керування розвитком промислового підприємства значно скорочує час на підготовку прогнозної інформації, при цьому якість інформації має високий рівень. Усі найважливіші прогнозні показники діяльності підприємства, включаючи показники обсягів реалізації продукції, величини змінних і постійних витрат, прибутку, ціни, рентабельності виробництва тощо, можна розрахувати, маючи в арсеналі методів управління моделі прогнозування критеріальних показників функціонування виробництва. Такі фінансово-економічні розрахунки з планування дозволяють прогнозувати передбачуваний вплив на ціль можливих альтернатив, а також контролювати ступінь досягнення цілі.

На заключному етапі відбувається реалізація стратегії, після чого виробляється оцінка основних напрямів забезпечення розвитку підприємства.

У сукупності виконання послідовності визначених кроків дає змогу вирішити проблему прогнозування розвитку підприємства шляхом зміни параметрів його бізнес-процесів [11, с. 130].

Важливим елементом у загальному механізмі забезпечення розвитку підприємства відіграють інновації, які власне і обумовлюють інноваційний тип розвитку підприємства, розгляду якого буде присвячено наступний підпункт даного розділу дослідження.

1.2. Інновації, інноваційна діяльність та інноваційні процеси у контексті розвитку промислових підприємств

Досліджуючи проблеми інноваційного розвитку підприємства, перш за все, необхідно розмежувати власне поняття «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність».

Інноваційна діяльність сьогодні повинна розглядатися як один із чинників економічного розвитку як окремих господарюючих суб'єктів, так і держави в цілому. Оскільки цей факт є свідченням наявності та ефективного використання науково-технічного потенціалу країни і позитивно впливає на її міжнародний імідж.

Інновації – це винятково важлива для сьогодення економічна категорія, саме вони розглядаються як домінуючий ресурс для підвищення конкурентоспроможності вітчизняних підприємств та їх продукції на внутрішньому та зовнішньому ринках [5, с.13].

Як відомо, дане визначення в перекладі з англійської (англ.innovation) означає науково-технічне досягнення, нововведення, як результат впровадження новизни. Однак у XIX ст. його використовували культурологи і воно означало «впровадження деяких елементів одної культури в іншу» [5, с.14].

Свою чергою, інноваційний процес – це послідовність етапів створення та просування на ринок інноваційного продукту (інновації), який передбачає використання фінансових, матеріальних, інтелектуальних та ін. видів ресурсів. Необхідність глибшого розуміння сутності даного поняття особливо загострилася в останні чверті минулого століття, коли з'явилися ознаки того, що інноваційний процес більш комплексна категорія, ніж вважалося, окремі елементи якої виходять за межі досліджень і розробок, впливаючи не лише на темпи розповсюдження інновацій, але й на розуміння сутності інноваційних процесів [5, с.15].

Таким чином, бачимо, що від часу появи поняття «інновація» минув не один десяток років. Цікавим є той факт, що біля джерел інноваційної теорії економічного розвитку стояв український учений, перший міністр фінансів Української Народної Республіки, економіст-класик світового рівня Михайло Туган-Барановський. А завершив розпочату ним лінію, на базі якої сформулював цілісну інноваційну теорію, австрійський економіст Йозеф Шумпетер у своїй праці „Теорія економічного розвитку” (1911 р.). Щоправда, в той час ще не йшлося власне про інновації, а лише про “нові комбінації” засобів виробництва, якими визначалася форма і зміст економічного розвитку. Термін “інновація” Шумпетер використав пізніше, в 1930-х роках. Під ним розумілася зміна з метою впровадження та використання нових властивостей споживчих товарів, виробничих та транспортних засобів, ринків і форм організації в промисловості. Проте ця проблематика ще досить довго залишалася осторонь основного потоку економічних досліджень. Значне посилення інтересу до питання інновацій відбулося в 1960-ті роки з прискоренням темпів НТП.

Отже, за визначенням Й. Шумпетера виділялося п'ять типів інновацій:

1. Виготовлення нового, невідомого споживачам виробу, або введення нової якості цього виробу.
2. Запровадження нового методу виробництва.
3. Освоєння нового ринку збуту, незалежно від того, чи існував він раніше.

4. Відкриття нового джерела постачання сировини та напівфабрикатів.

5. Проведення реорганізації виробництва з метою забезпечення його монопольного становища або руйнування монополії конкурента [46, с.156].

Очевидно, що на практиці ці види інновацій часто поєднуються між собою. Так, наприклад, виготовлення нового виробу супроводжується освоєнням нового для підприємства ринку збуту та відкриттям нового джерела постачання сировини. Проте частіше використовується більш вузьке тлумачення поняття “інновація”, яке включає явища, що описуються першим та другим типами наведеної класифікації. При цьому сам Й. Шумпетер схожим чином виділяв категорію “інновація”, відокремлюючи її від понять “винахід” та “НДДКР”:

- винахід – це ідеї, придатні для застосування в комерційній сфері, які, проте, не обов’язково використовуються насправді;

- інновація – це комерційне впровадження нового продукту чи нових видів виробництва;

- НДДКР – це науково-технічна діяльність з фінансуванням та реалізацією як на промисловому підприємстві, так і в державних чи суспільних установах [46, с.158].

Крім наведеного вище визначення інновації існує також багато інших варіантів його трактування, авторами яких є як вітчизняні, так і зарубіжні вчені. Проте значну їх частину можна розцінити як розвиток основних класифікаційних характеристик поняття, даного Й. Шумпетером.

Досліджуючи варіацію тлумачень терміну «інновація» ми бачимо, що вживання його є досить багатограним: від надміру узагальнених (широких) варіантів до специфічних (звужених), що переважно належать до технічних нововведень. Одні автори, розглядаючи дане поняття, розуміють під ним об’єкти впровадження, розглядаючи інновацію як ідею, практику чи продукт, що сприймаються як нові; інші ж – процес, який приводить до появи нового. Численні автори ідентифікують визначення «нововведення» й «інновація», це

поширено як у вітчизняній, так і в зарубіжній літературі, де інновація є синонімом нововведення і може бути використана поряд із ним.

Закон України «Про інноваційну діяльність», значною мірою синтезуючи теоретичні уявлення, що сформувалися в процесі еволюції інноваційної теорії, дає таке визначення: “інновації – це новостворені (застосовані) і (або) вдосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги, а також організаційно-технічні рішення виробничого, адміністративного, комерційного або іншого характеру, що істотно поліпшують структуру та якість виробництва і (або) соціальної сфери” [1].

Поєднуючи різні варіанти визначення інновації, що були зроблені в той чи інший час вітчизняними та зарубіжними вченими, ми можемо сказати, що сутність цієї категорії в широкому розумінні найбільш повно може бути викладена (сформульована) за триєдиною конструкцією, яка б враховувала:

- мету інновації або мотиваційний поштовх до неї;
- актуальність її місії, обґрунтовану через потреби суспільства;
- спосіб або шлях реалізації поставленої мети [6, с.45].

В контексті дослідження питання формування інноваційних шляхів розвитку підприємства запропонуємо наступну детальну типологію інновацій, інноваційних процесів і нововведень (табл. 1.2) [5, с.10].

Таблиця 1.2

Класифікація інновацій, інноваційних процесів та нововведень в контексті інноваційного розвитку підприємства

Базові ознаки об'єктів класифікації	Групування типологічних понять за базовими ознаками
1.1. Інновації (новації)	1.1.1. Науково-технічні 1.1.2. Технологічні 1.1.3. Економічні 1.1.4. Організаційні 1.1.5. Управлінські
1.2. Рівень новизни	1.2.1. Абсолютна (повна) 1.2.2. Відносна 1.2.3. Умовна 1.2.4. Часткова

Продовження таблиці 1.2

1.3. Інноваційний потенціал	1.3.1. Радикальний 1.3.2. Комбінований 1.3.3. Модифікований
2.1. Інноваційні процеси	2.1.1. Основні цілі 2.1.2. Тривалість проведення 2.1.3. Вартість 2.1.4. Інвестиції 2.1.5. Ризики (економічні, комерційні)
2.2. Особливість організації інноваційних процесів	2.2.1. Внутрішньоорганізаційні 2.2.2. Міжорганізаційні 2.2.3. Проектно-програмні 2.2.4. Конкурсні
3.1. Нововведення	3.1.1. Простий продукт 3.1.2. Складний інноваційний продукт 3.1.3. Модифікаційний продукт 3.1.4. Технологічні процеси 3.1.5. Послуги
3.2. Рівень розроблення і поширення нововведення	3.2.1. Державний 3.2.2. Регіональний 3.2.3. Галузевий 3.2.4. Корпоративний 3.2.5. Фірмовий (рівень підприємства)
3.3. Сфера розроблення і поширення нововведень	3.3.1. Промислова 3.3.2. Науково-педагогічна 3.3.3. Юридична

Особливість групування дає можливість приймати відповідні управлінські рішення щодо доцільності інвестування інноваційного процесу, вибору методів інноваційної діяльності, оцінки ризику як самого нововведення, так і форм організації інноваційного процесу.

Класифікація інновацій та інноваційних процесів з урахуванням розподілу їх за типом нововведення представлені на рис. 1.2.

Приведена класифікація розподіляє інновації та інноваційні процеси на технічні, економічні, організаційні та соціальні. Перша група (технічні нововведення) охоплює технологічні та продуктові інновації. Технологічні нововведення – це нові технології виробництва старих чи нових продуктів; продуктові – створення нових товарів; використання для їх виготовлення нових видів матеріалів, сировини і ін. видів ресурсів, що характеризуються досягненням високих конкурентних переваг у порівнянні з аналогічною

продукцією, які, як відомо, можуть споживатися у сфері виробництва (засоби виробництва) чи у сфері споживання (предмети споживання).

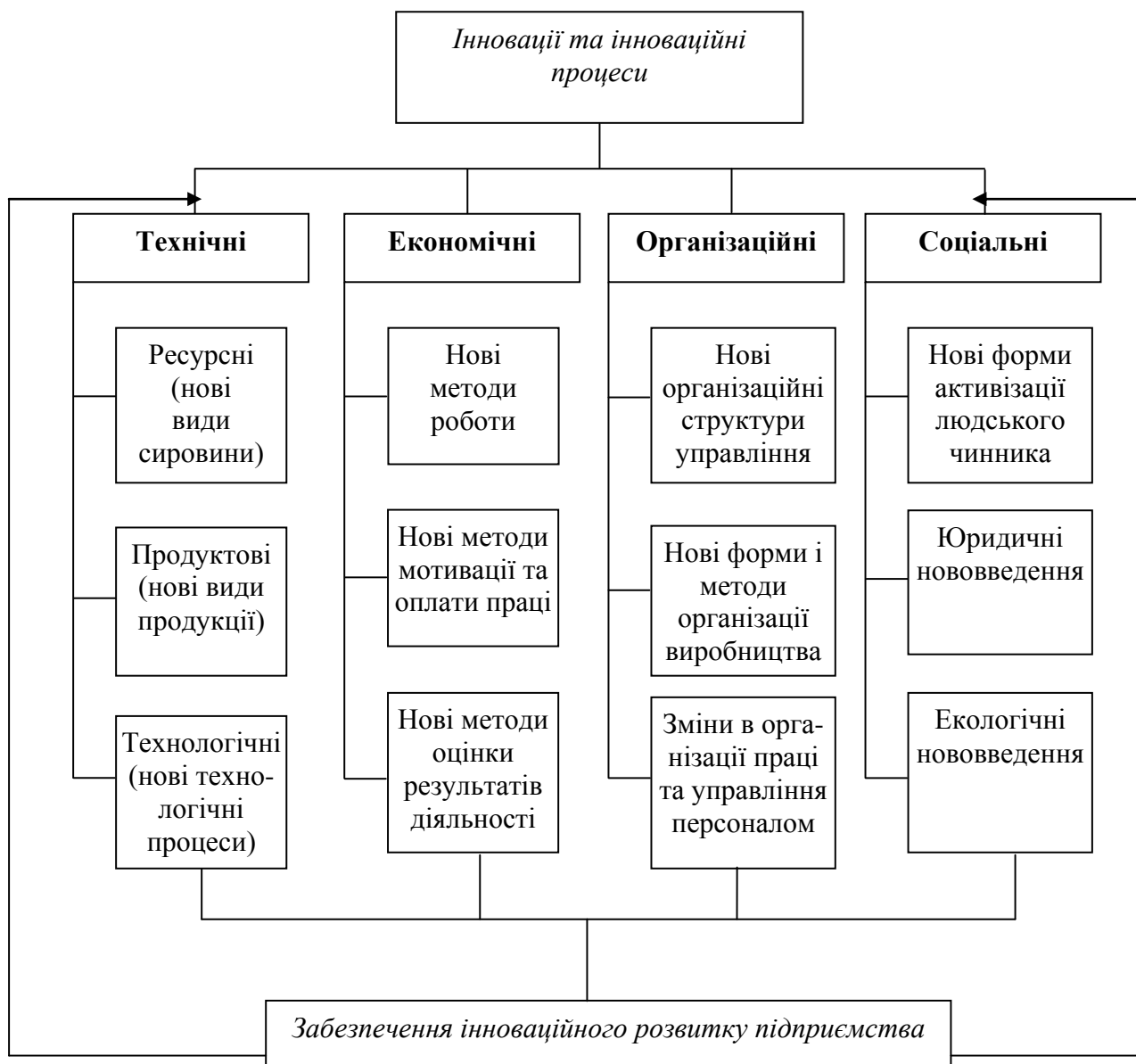

Рис. 1.2. Класифікація інновацій та інноваційних процесів для забезпечення інноваційного розвитку підприємства

Економічні інновації охоплюють нововведення у фінансовій та бухгалтерській сфері діяльності, нові методи роботи, нові економічні стимули до праці, нові методи та форми мотивації та оплати праці, аналізу результатів діяльності.

Суть організаційних інновацій полягає в докорінній перебудові системи організації виробництва, націленої на вивчення попиту на продукцію, що виготовляється, його прогнозування та організацію збуту. Вони

характеризуються створенням на підприємствах нових служб, підрозділів та відділів на усіх рівнях керівництва виробництвом, що займаються розробкою заходів щодо підвищення ефективності і вдосконалення методів управління виробництвом та персоналом.

Соціальні інновації охоплюють нові форми активізації людського чинника, включаючи процес зміни умов праці, культурних, екологічних та політичних аспектів, зміна способу життя в цілому.

На практиці, різні типи інновацій використовуються одночасно і носять комплексний характер. Закономірність розвитку науково-технічного прогресу, як і суспільства в цілому, свідчить, що сьогодні вже недостатньо акцентувати увагу тільки на окремих інноваційних групах як кінцевому результаті інноваційного процесу, як от: нові види продукції, машини, агрегати, приладдя тощо. Поряд з цим необхідний комплексний підхід до вирішення техніко-організаційних і соціальних проблем, які пов'язані із здійсненням технічного оновлення виробництва [5, с.11-12].

Користь, яку може отримати підприємство внаслідок впровадження інноваційної діяльності та диференціація залежно від типу використання інновацій представлені в табл. 1.3.

Таблиця 1.3

Вплив найважливіших типів інновацій на основні показники економічної діяльності промислового підприємства

№	Тип інновацій	Вплив на				
		захоплення ринку	обсяги продаж	рівень витрат на НДДКР	темпи повернення інвестицій	отримання конкурентних переваг
1	Часткові інновації, які передбачають модифікацію виробу	низький	середній	низький	середній	середній
2	Часткові інновації, які передбачають конструктивні зміни	низький	низький	значний	низький	середній
3	Інновації, які полягають у зміні споживчих властивостей виробу	середній	середній	середній	значний	значний
4	Радикальні інновації	значний	значний	значний	середній	значний

Однак прийняття рішення щодо залучення у виробничий чи обслуговуючий процес конкретної новинки здійснюється не лише з огляду на абсолютну новизну, а й з огляду доцільності та економічної вигідності її впровадження на підприємстві, на ринку, для групи споживачів.

1.3. Інноваційний розвиток промислових підприємств в умовах євроінтеграційних процесів

Розглянувши терміни «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність» доцільно зупинитися й деталізувати поняття «інноваційний розвиток».

Як бачимо, на сьогодні основним завданням України є глибоке коригування економіки, мета якого не просто економічне зростання, а набуття ним соціальної природи як основи стабільного економічного росту. Труднощі становлення ринкових відносин пов'язані з процесами зниження рівня НТП в Україні, який повинен бути головним фактором підвищення інноваційної активності вітчизняних підприємств.

Піднімаючи для розгляду та обговорюючи проблему необхідності активізації інноваційного сектора економіки громадськістю, бізнесом, державними органами влади, ми є свідками того, що в останні роки, в умовах поглиблення євроінтеграційних процесів, дійсно прийнято багато постанов та рішень, державних програм, спрямованих на підвищення інноваційної результативності підприємств. Однак, слід зазначити також, що більшість з них не вдалося реалізувати в повному обсязі в реальній економіці через певні обставини, обмеження та несприятливі фактори. В цих умовах виникають економічні суперечності між інтересами держави та підприємствами, орієнтованими на інноваційний шлях розвитку, розв'язання яких потребує ґрунтовних досліджень саме у даному напрямі.

У науковій царині питаннями інноваційного розвитку економіки займається дуже багато учених, кожен з яких має власне бачення проблематики, пропонує актуальні шляхи та напрями її вирішення з врахуванням сучасних реалій. Однак, можна сказати, що корифеями у даній сфері наукових досліджень, є такі вчені-економісти як: Андрушків Б.М., Гаман М.В., Герасимчук В.Г., Йохна М.А., Стадник В.В., Ілляшенко С.М., Федулова Л.І., Черваньов Д.В., Чухрай Н.І. та інші [5; 6; 15; 16; 18; 21; 23; 41; 42].

Як показали проведені дослідження, в економічній літературі представлено два основних підходи до розуміння терміну «інноваційний розвиток»:

1) предметно-технологічний або орієнтований на науковий результат, при якому інноваційний розвиток розглядається як кінцевий результат наукової чи науково-технічної діяльності;

2) функціональний, при якому інноваційний розвиток пов'язується із функціями створення, впровадження, поширення нововведень, реалізації інноваційних проектів [28, с.27].

Нині в більшості випадків як у дослідженнях вітчизняних, так і іноземних науковців [15; 19; 22; 27; 52; 53] термін «інноваційний розвиток» використовується, коли йдеться про відповідний тип розвитку на макrorівні і проводяться дослідження щодо механізму реалізації науково-технічного прогресу в процесі економічного розвитку країни, регіону, формування так званої економіки знань, пошуку нових джерел економічного зростання, побудови державної інноваційної моделі розвитку тощо. При цьому під інноваційним типом розвитку розуміють спосіб економічного зростання, заснований на постійних і систематичних нововведеннях, спрямованих на суттєве поліпшення всіх аспектів діяльності господарської системи, на періодичному перегрупованні сил, обумовленому логікою НТП, цілями і завданнями розвитку системи, можливістю використання певних ресурсних факторів у створенні інноваційних товарів і формуванні конкурентних переваг,

а інноваційною вважають таку модель розвитку, яка безпосередньо ґрунтується на отриманні нових наукових результатів та їх технологічному впровадженні у виробництво, забезпечуючи приріст ВВП головним чином за рахунок виробництва і реалізації наукоємної продукції та послуг.

Як правило, термін «інноваційний розвиток» вже тривалий час використовується і на мікрорівні (тобто на рівні підприємств та компаній). Наявні дефініції поняття «інноваційний розвиток підприємства», що представлені в наукових працях вчених є неоднорідними.

Як стверджує С. Ілляшенко, інноваційний розвиток – це процес господарювання, що спирається на безупинному пошуку і використанні нових способів і сфер реалізації потенціалу підприємств у мінливих умовах зовнішнього середовища у рамках обраної місії та прийнятої мотивації діяльності і пов'язаний з модифікацією існуючих і формуванням нових ринків збуту [22, с.48].

Подібної точки зору притримуються і група науковців: А. Гальчинський, В. Геєць, В. Семиноженко, які інноваційний розвиток також ототожнюють з ефективним використанням інноваційного потенціалу і зазначають, що «...це тільки основний інноваційний процес, але і розвиток системи факторів та умов, необхідних для його здійснення, тобто ефективного використання інноваційного потенціалу...» [14, с.112].

Л. Федулова у своїх працях зазначає, що інноваційний розвиток – це такий розвиток підприємства, де джерелом розвитку є інновації [41, с.87].

Ознайомлення із працями науковців та позицією керівників підприємств дозволяє стверджувати, що загальноприйнятого означення поняття «інноваційний розвиток підприємства» (ІРП) не існує. У більшості випадків його ототожнюють із техніко-технологічним станом підприємства, інноваційним потенціалом, процесом впровадження інновацій тощо. Проведені дослідження показали, що ІРП є комплексним поняттям. Його характеризують такі детермінанти:

- частота і ефективність впровадження на підприємстві інновацій (ці параметри відображають фактичний досвід роботи підприємства з інноваціями. Факт реалізації підприємством інновацій у минулому засвідчує наявність певного інноваційного потенціалу підприємства і готовність персоналу підприємства до змін, але не відображає величини потенціалу і рівня готовності працівників до змін. Щодо інформації про ефективність реалізації інновацій, то вона також не вказує на величину інноваційного потенціалу і рівень готовності працівників до змін, а лише дозволяє зробити висновки про те, які результати реалізації інновацій отримані за наявного інноваційного потенціалу та фактичної готовності працівників до змін. Наявність інформації про частоту та ефективність реалізації інновацій є необхідною, але не достатньою умовою для формування висновку про ІРП);

- потенціал підприємства щодо розробки і впровадження інновацій (потенціал підприємства до реалізації інновацій – це факт наявності у підприємства інноваційних ресурсів. Під інноваційними ресурсами у даному випадку, мається на увазі сукупність інтелектуальних, інформаційних, матеріальних, фінансових та інших ресурсів, які можуть бути використані для розробки нових ідей, для підготовки ідей до впровадження і для реалізації інновацій);

- готовність персоналу підприємства до змін (репрезентує рівень усвідомлення працівниками, через інформованість, сутності та наслідків інновацій, які можуть бути впроваджені, та рівень зацікавленості працівників у результатах реалізації інновацій. Огляд літературних джерел та ознайомлення із матеріалами діючих підприємств дозволяє стверджувати, що дослідження ІРП у розрізі аналізу готовності працівників до змін слід здійснювати як з позицій фактичної або поточної готовності, так і з позиції потенційної можливості працівників до реалізації інновацій) [34, с.92].

Узагальнення огляду літературних джерел [5; 22; 24; 30] показали, що оцінювання і регулювання ІРП слід здійснювати базуючись на таких принципах (рис.1.3):

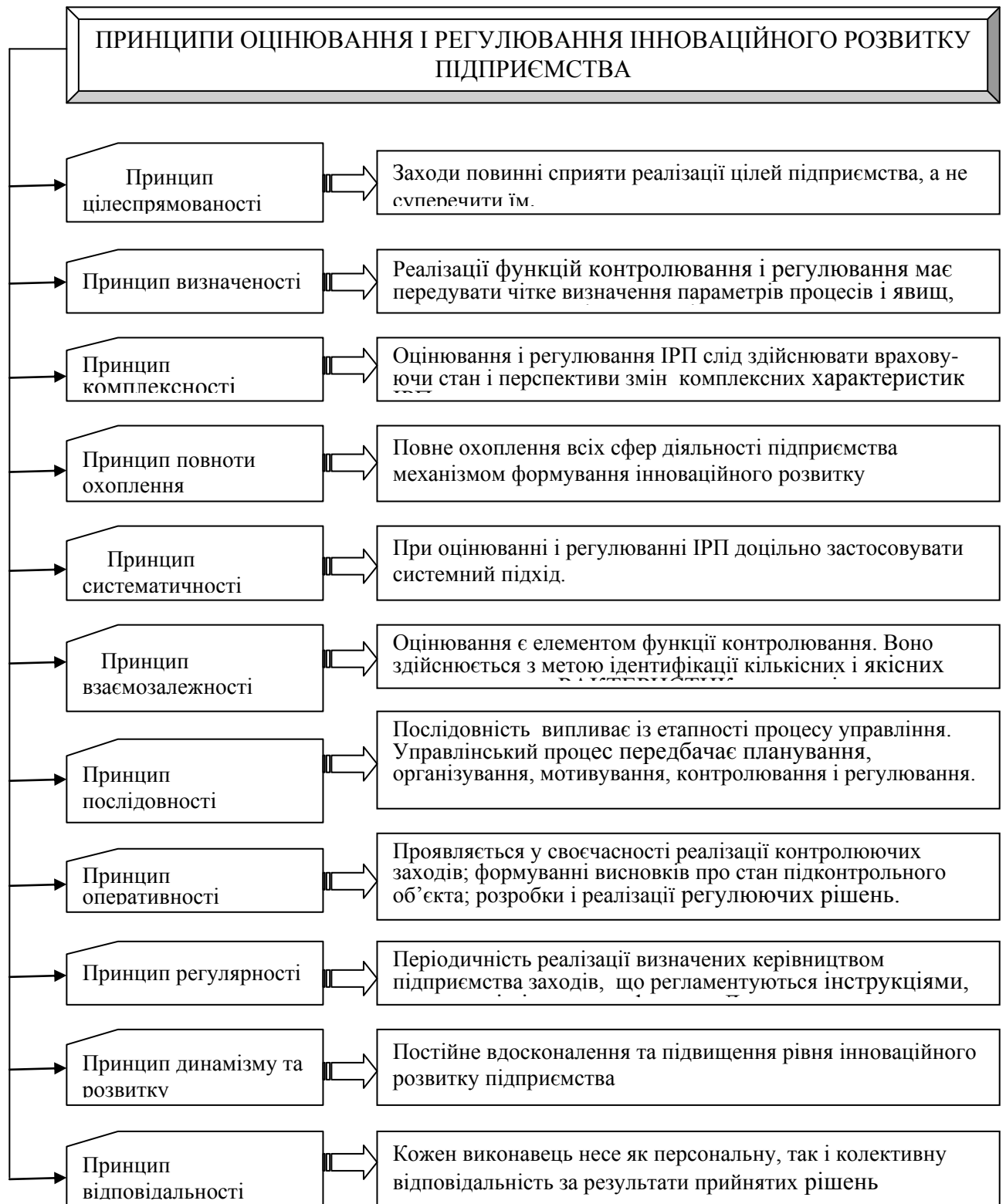

Рис. 1.3. Принципи оцінювання і регулювання інноваційного розвитку промислового підприємства

- цілеспрямованості (заходи керівників підприємства, які реалізуються при контролюванні та регулюванні ІРП мають бути узгодженими із системою цілей підприємства і цілями реалізації інновацій зокрема. Тобто, ці заходи повинні сприяти реалізації цілей підприємства, а не суперечити їм. Для дотримання на практиці принципу цілеспрямованості слід дотримуватись технології підготовки і реалізації рішень, зокрема при виборі методів і форм контролювання і регулювання ІРП; конкретизувати цілі підприємства, зокрема цілей інноваційної діяльності; документувати рішення про встановлення цілей і завдань і відповідним чином реєструвати ці документи; формувати на підприємстві ефективну систему моніторингу, яка б забезпечувала своєчасне виявлення розбіжностей фактичних показників від очікуваних, невідповідність визначених цілей заходам, які планують реалізувати або реалізують керівники підприємства тощо);

- визначеності (реалізації функцій контролювання і регулювання має передувати чітке визначення параметрів процесів і явищ, які є об'єктами оцінювання і регулювання. Як відомо, контролювання здійснюється шляхом виявлення відхилень фактичних значень показників від очікуваних.

З огляду на це, без встановлення критеріїв, яким має відповідати об'єкт неможливо реалізувати контролюючі заходи. Для конкретизації очікуваних результатів від реалізації інновацій, а також для забезпечення легітимності і обов'язковості реалізації функції контролювання параметри підконтрольних об'єктів документують у формі планів. Інформація, що міститься в планах лягає в основу направлень на перевірку, які отримують особи, що безпосередньо виконують контролюючі заходи. Щодо регулювання, то це загальна функція менеджменту, яка реалізовується шляхом усунення виявлених під час контролювання відхилень фактичних параметрів об'єкта від очікуваних. Як бачимо з означення, функцію регулювання можна реалізовувати лише після виявлення відхилень, тобто після контролювання. Таким чином, визначеність (критеріальність) є вихідною умовою реалізації функцій контролювання і регулювання ІРП. Встановлення критеріїв абсолютних і відносних показників,

які характеризують ІРП може здійснюватись різними шляхами. Вибір підходу до встановлення допустимих значень ІРП залежить від стратегії розвитку підприємства);

- комплексності (оцінювання і регулювання ІРП слід здійснювати враховуючи стан і перспективи зміни таких характеристик ІРП, як: 1) частота і ефективність впровадження на підприємстві інновацій; 2) потенціал підприємства щодо розробки і впровадження інновацій; 3) готовність персоналу підприємства до змін (інновацій));

- систематичності (при оцінюванні і регулюванні ІРП доцільно застосовувати системний підхід. Однією із форм реалізації принципу системності є підбір і класифікування показників, які характеризують ІРП, а також методів забезпечення очікуваних значень показників ІРП);

- взаємозалежності (оцінювання є елементом функції контролювання. Воно здійснюється з метою ідентифікації кількісних і якісних параметрів підконтрольного об'єкту. Функція контролювання і в її межах процес оцінювання реалізуються безперервно на всіх етапах управлінського процесу. Це ж стосується і функції регулювання. Взаємозалежність функцій контролювання і регулювання ІРП полягає у тому, що застосування регулюючих заходів є наслідком виявлення відхилень фактичних параметрів підконтрольного об'єкту від очікуваних. Своєю чергою, для забезпечення ефективності реалізації регулюючих заходів керівники підприємства повинні контролювати процес реалізації регулюючих заходів, умови їх реалізації і зумовлені регулюванням наслідки);

- послідовності (сутність принципу послідовності впливає із етапності процесу управління. Як відомо, з позиції функціонального підходу управлінський процес передбачає планування, організування, мотивування, контролювання і регулювання. Вищевказані функції логічно впливають одна з одної. Вони пов'язані цілями, об'єктом і суб'єктами управління, а також комунікаціями між суб'єктами. Сутність принципу послідовності в управлінні ІРП полягає у тому, що незважаючи на методи і форми контролювання, які

можуть застосовуватись при управлінні ІРП, на різноманітність об'єктів регулювання, реалізація функції регулювання завжди є наслідком виявлення відхилень фактичних параметрів підконтрольного об'єкту від очікуваних);

- оперативності (він проявляється у своєчасності реалізації контролюючих заходів; формуванні висновків про стан підконтрольного об'єкта; розробки і реалізації регулюючих рішень. Недотримання на практиці вказаного принципу може стати причиною: недоотримання прибутку підприємства від інноваційної діяльності; виникнення перевитрат; втрати конкурентоспроможності; порушення термінів реалізації інноваційних проектів тощо.

Серед способів забезпечення реалізації принципу оперативності оцінювання і регулювання ІРП є: 1) конкретизація у розпорядничих документах (рішеннях, наказах, директивах тощо) терміну, протягом якого передбачені керівництвом заходи мають бути виконані; 2) створення автоматизованої системи моніторингу показників, які характеризують стан підконтрольного об'єкту; 3) ідентифікація та класифікування типових станів підконтрольних об'єктів, а також розробка алгоритмів усунення виявлених відхилень фактичних показників ІРП від очікуваних.

- регулярності (його сутність полягає у періодичності реалізації визначених керівництвом підприємства заходів у визначених інструкціями, наказами і рішеннями формах. Дотримання принципу регулярності сприяє покращенню трудової дисципліни, набуттю досвіду в оцінюванні і регулюванні ІРП, зниженні витрат часу на розробку і реалізацію регулюючих заходів тощо. Експертне опитування керівників підприємств показало, що більшість з них забезпечують реалізацію цього принципу шляхом розробки: чітких інструкцій щодо проведення контролюючих і регулюючих заходів; графіків контролювання об'єктів управління; баз даних, у яких відображаються умови реалізації контролюючих і регулюючих заходів, а також послідовність їх застосування).

Проведені дослідження показали, що базуючись на вищевказаних принципах керівники інноваційних проектів здатні прискорити ІРП, досягнути зниження ризиків у інноваційній діяльності, забезпечити ефективність інвестування у реалізацію інновацій [26, с.154].

Як зазначає у своїх наукових дослідженнях М. Тисько, при формуванні інноваційного розвитку підприємств ринкового типу, необхідно орієнтуватися на цінності країн розвинутої економіки, які полягають у визнанні надзвичайної ролі людського фактора. Формування в Україні на цій основі системи соціально-трудова відносин, адекватних соціально орієнтованій ринковій економіці, має передбачати забезпечення гуманізацію та інтелектуалізацію праці; стабільність і ефективність зайнятості; захист національного ринку праці; гідну працю; належний соціальний захист і соціальне забезпечення [40, с.75].

Загалом, слід відмітити, що розглянуті вище питання є надзвичайно актуальними в умовах євроінтеграційних процесів і повинні враховувати світову практику ведення бізнесу та здійснення інноваційної діяльності. Розглянувши у попередніх наших дослідженнях [10, с.256] власне закордонний досвід здійснення інноваційної діяльності, особливості інноваційних процесів та проаналізувавши діяльність провідних компаній світу в даній сфері й порівнявши їх з Україною, можна зробити висновок, що становлення і розвиток інноваційного управління в Україні тільки формується.

З огляду на це одним з першочергових завдань має стати створення економічного та правового механізму розроблення й упровадження новітніх технологій та інновацій у практичну сферу. Ці механізми будуть сприяти формуванню відповідних умов для розвитку інноваційної діяльності вітчизняних підприємств у різних галузях та сферах національної економіки.

Висновки до розділу 1

Розглянувши у даному розділі роботи теоретичні основи та етимологічне значення понять «розвиток сучасних суб'єктів господарювання», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційний розвиток» слід зазначити про їх тісний взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість. Усі вони є ключовими детермінантами, які визначають ефективність сучасних реформ у напрямі активізації євроінтеграційної політики нашої держави та формування платформ для її успішної реалізації.

Розвиток підприємства – це завжди позитивний поступ, що означає якісні зміни в його діяльності, зокрема оновлення організаційної структури, удосконалення системи управління, підвищення ефективності функціонування загалом, опираючись на такі ключові напрями як: удосконалення технології, впровадження нової техніки та методів організації праці, підвищення якості продукції та конкурентоспроможності, нарощування експортного потенціалу тощо.

Що ж стосується інноваційного розвитку підприємства, то його, у більшості випадків, ототожнюють із техніко-технологічним станом, інноваційним потенціалом, процесом впровадження інновацій тощо.

Загалом, на нашу думку, це є комплексне поняття, яке в повній мірі характеризують такі детермінанти як: частота і ефективність впровадження на підприємстві інновацій; його потенціал щодо розробки і впровадження інновацій, тобто ефективне використання усіх наявних ресурсів для цього; готовність персоналу підприємства до змін та рівень зацікавленості працівників у результатах реалізації інновацій.

2. АНАЛІТИКО-ДОСЛІДНИЦЬКА ЧАСТИНА

АНАЛІЗУВАННЯ ПОКАЗНИКІВ ЕФЕКТИВНОСТІ ТА РОЗВИТКУ

ПІДПРИЄМСТВА КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

ПрАТ «ТЕРА»

2.1. Загальна характеристика діяльності ПрАТ «ТерА»

На сьогоднішній день кондитерська галузь є однією із розвинутих у складі харчової промисловості України. За даними Державної служби статистики загальний обсяг виробництва підприємств складає більше 1 млн. тон продукції на рік, що дозволяє повністю забезпечити потреби внутрішнього ринку та експортувати значні обсяги продукції за межі нашої держави.

У контексті розвитку вітчизняні підприємства галузі активізували інноваційну та інвестиційну діяльність: інвестується щорічно близько 200 млн. дол. США, здійснюється модернізація виробництва, встановлені найсучасніші виробничі лінії, що підвищило технологічність, ефективність та наукомісткість виробництва.

Досліджуване підприємство Тернопільська кондитерська фабрика “ТерА” є представником власне цієї галузі. Розглянемо коротко історичні корені створення та етапи поступової реорганізації даного підприємства.

Товариство “Тернопільська кондитерська фабрика” засновано відповідно до наказу регіонального відділення фонду державного майна України по Тернопільській області від 06.02.1996 року, і діє згідно до Статуту, установчого договору укладеного між регіональним відділенням фонду державного майна України по Тернопільській області та організацією орендарів орендного підприємства “Тернопільська кондитерська фабрика”. В липні 2005 року, у відповідності з рішенням Загальних зборів акціонерів, товариство перейменоване у ВАТ “ТерА”, у лютому 2011 року у ПАТ “ТерА”, а у вересні 2016 року – у ПрАТ “ТерА”.

Місцезнаходження підприємства: м. Тернопіль, вул. Пирогова, 11. Статутний капітал товариства за звітний період становить 1750 тис. грн., який поділений на 6998546 простих іменних акцій номінальною вартістю 0,25 грн. кожна.

Товариство має право продавати, передавати безкоштовно, обмінювати, передавати в оренду юридичним та фізичним особам засоби виробництва та інші матеріальні цінності, використовувати та відчужувати їх іншим особам, якщо це не суперечить чинному законодавству України та Статуту.

Товариство має право укладати угоди (контракти), зокрема, угоди купівлі-продажу, підяду, страхування майна, перевезень, зберігання, доручення і комісії тощо.

Метою діяльності товариства є:

- підвищення ефективності роботи підприємства, його виробничо-фінансової та збутової діяльності;
- поліпшення якості та розширення асортименту продукції;
- ефективне використання сировини, основних фондів, матеріальних та обігових засобів.

Основною метою діяльності товариства є випуск та реалізація кондитерських виробів, насичення споживчого ринку і задоволення попиту населення в споживчих товарах і продукції підприємства.

Головним напрямком діяльності товариства є:

- переробка продуктів агропромислового комплексу;
- виготовлення товарів народного споживання;
- гуртова та роздрібна торгівля продукцією власного виробництва та агропромислового комплексу;
- надання послуг населенню міста Тернополя, області та за її межами в сфері торгівлі та громадського харчування;
- торгово-закупівельна діяльність у сфері товарів промислової групи;

- гуртово-роздрібна торгівля промисловими товарами та продукцією агропромислового комплексу;
- комісійна торгівля;
- посередницька діяльність на комерційній основі;
- інші роботи та послуги не заборонені діючим законодавством.

У процесі реорганізації підприємства спостерігався спад виробництва готової продукції. Проте підприємство почало активно використовувати наявні виробничі потужності та ресурси і за підсумками виробництва у наступні роки вийшло на досить хороші результати виробничо-господарської та фінансової діяльності.

Кондитерські традиції ПрАТ “ТерА” здавна відомі в Україні та за її межами і давно встигли зарекомендувати себе з найкращої сторони. Відмінний смак і висока якість продукції, турбота про інтереси споживача – це ключові риси, які забезпечують конкурентний статус підприємства на ринку.

Головним пріоритетом в роботі підприємства є якість продукції та доступна ціна. Саме це дозволило підняти рівень збуту продукції не лише в регіоні, а й за його межами на вищий рівень. Підприємство розширило асортимент випуску всіх груп продукції: вафель, пряників, цукерок, драже, печива, мармеладу, святкових зефірних наборів тощо.

Управління товариством здійснюють:

- Вищий орган – Загальні збори акціонерів;
- Спостережна Рада;
- Правління;
- Ревізійна комісія.

Вищим органом ПрАТ “ТерА” є Загальні збори акціонерів, які вирішують всі питання функціонування, розвитку та управління кондитерської фабрики. В акціонерному товаристві з числа акціонерів створюється Спостережна Рада, яка представляє інтереси акціонерів в період між проведенням загальних зборів і в межах компетенції, визначеної статутом підприємства, контролює і регулює

діяльність Правління, персональний склад якого, в свою чергу, затверджується за поданням Голови правління.

Організаційна структура управління ПрАТ «ТерА» представлена у додатку А.

У складі підприємства нині діють і підпорядковуються начальнику виробництва вафельно-пряниковий цех (дільниці по виготовленню вафель та пряників), цех печива та сушки (дільниці по виготовленню цукрового печива, зтяжного печива та сушки), зефірний цех (дільниці по виготовленню зефіру, мармеладу, цукерок, драже, глазурованих кондитерських виробів).

Таким чином, основним видом діяльності ПрАТ «ТерА» є виробництво сухарів і сухого печива; виробництво борошняних кондитерських виробів, тортів і тістечок тривалого зберігання, виробництво какао, шоколаду та цукрових кондитерських виробів. На сьогоднішній день підприємство є одним із стабільно функціонуючих підприємств м. Тернополя: річний валовий дохід (виручка) від реалізації продукції за останні роки складає близько 50-55 млн. грн., середньооблікова чисельність працюючих – 190 осіб. Підприємство щомісячно сплачує понад 528 тис.грн. податків, зборів та інших обов'язкових платежів до бюджетів та фондів різних рівнів.

В існуючих економічних умовах перед менеджментом підприємства поставлено декілька важливих цілей забезпечення його інноваційного розвитку:

- збереження та подальше розширення ринків збуту готової продукції;
- розробка та впровадження нових методів роботи з наявними та потенційними покупцями споживачами продукції підприємства;
- покращення споживчих характеристик кондитерських виробів ТМ «ТерА»;
- удосконалення асортиментної політики тощо.

2.2. Основні техніко-економічні показники виробничо-господарської та фінансової діяльності ПрАТ «ТерА»

Основним завданням проведення аналізу є оцінка результатів господарської діяльності підприємства за попередні та поточний роки, виявлення факторів, які позитивно чи негативно вплинули на кінцеві показники його роботи, прийняття рішення про ефективність роботи, про платоспроможність ПрАТ «ТерА», можливості та виробничий потенціал для розвитку діяльності та підвищення ефективності виробництва.

Вихідні дані для проведення аналізу приведені у таблиці 2.1

Таблиця 2.1

Аналіз основних техніко-економічних показників ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства за 2016–2018 рр.

№ н/п	Показники	2016р.	2017р.	2018р.	Відхилення 2017 р. від 2016 р.		Відхилення 2018 р. від 2017р.	
					+/-	%	+/-	%
1	2	3	4	5	6	7	8	9
1.	Дохід (виручка) від реалізації продукції, тис. грн.	55971	54350	49495	-1 621	-2,90	-4 855	-8,93
2.	Собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	47320	45202	44668	-2 118	-4,48	-534	-1,18
3.	Прибуток від реалізованої продукції, тис. грн.	8651	9148	4827	497	5,75	-4 321	-47,23
4.	Рентабельність реалізованої продукції, % р.3/р.2 * 100%	18,3	20,2	11	2	10,38	-9	-45,54
5.	Чистий прибуток, тис. грн.	1416	788	801,6	-628	-44,35	13,6	1,7
6.	Вартість активів, тис. грн.	13434	11336	9090	-2 098	-15,62	-2 246	-19,81

Продовження таблиці 2.1

1	2	3	4	5	6	7	8	9
7.	Рентабельність активів, % р.5/р.6 * 100%	10,5	6,9	8,9	-3,6	-34,29	3,0	43,5
8.	Власний капітал, тис. грн.	6568	5780	2236	-788	-12,00	-3 544	-61,31
9.	Рентабельність власного капіталу, % р.5/р.8 * 100%	21,6	13,6	35,8	-8,0	-37,04	22,2	163,2
10.	Чисельність працівників, чол.	178	181	190	3	1,69	9	4,97
11.	Продуктивність праці, тис. грн.	314,4	300,3	260,5	-14,1	-4,49	-39,8	-13,27
12.	Середньомісячна заробітна плата 1-го працівника, грн.	5480	6110	7309	630	11,50	1 199	19,62
13.	Середньорічна вартість основних засобів, тис. грн.	9939	7884	6444	-2 055	-20,68	-1 440	-18,26
14.	Фондовіддача	5,63	6,89	7,7	1,26	22,38	0,89	11,76
15.	Фондомісткість	0,18	0,15	0,13	0,03	-16,67	0,02	-13,33
16.	Фондоозброєність	17,3	16,3	13,3	-1,0	-5,78	-3,0	-19,02
17.	Дебіторська заборгованість, тис. грн.	3024	2716	1179	-308	-10,19	-1 537	-56,59
18.	Кредиторська заборгованість, тис. грн.	4754	4342	5687	-412	-8,67	1 345	30,98

На підставі вищенаведених даних можемо сказати, що виручка від реалізації продукції у 2017 році у порівнянні з 2016 роком зменшилась на 1621 тис. грн. і склала 54350 тис. грн., а у 2018 році – на 4855 тис. грн., відповідно склала 49495 тис. грн. Відповідно собівартість реалізованої продукції, протягом цього періоду зменшилась на 2118 тис. грн. і становила 45202 тис. грн., а у 2018 році у порівнянні з 2017 роком на 534 тис. грн. і склала 44668 тис. грн. – такі зміни зумовлені покращенням якості продукції та оновленням основних фондів, що є досить позитивним для подальшої діяльності підприємства.

Як видно з даних наведених у таблиці 2.1 чистий прибуток у 2017 році зменшився на 628 тис. грн., у 2018 році він збільшився і склав 801,6 тис. грн. що є позитивним моментом у діяльності ПрАТ “ТерА”.

Для аналізу фінансового стану досліджуваного підприємства проведемо розрахунки основних його показників(таблиця 2.2).

Таблиця 2.2

Розрахунок фінансових показників діяльності підприємства

№ п/п	Показники	Оптимальне значення	Фактичне значення по роках		
			2016р.	2017р.	2018р.
1	Коефіцієнт покриття (загальної ліквідності)	1	1,3	1,22	1,37
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності	0.6-0.8	0,5	0,48	0,51
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності	0,2-0,35	0,04	0,01	0,03
4	Коефіцієнт автономної фінансової незалежності	0,5	0,83	0,82	0,85
5	Коефіцієнт фінансової стабільності	1,0	5,0	4,56	5,2
6	Коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами	0,1	0,52	0,30	0,43
7	Коефіцієнт ефективності використання власного капіталу	Ріст	0,03	0,04	0,06
8	Коефіцієнт структури капіталу (фінансування)	0,5-1,0	0,2	0,22	0,3
9	Коефіцієнт покриття зобов'язань власним капіталом	0,5-1,0	0,56	0,50	0,69

З вище наведених у таблиці 2.2 показників фінансового стану товариства можна констатувати наступне:

- показник абсолютної ліквідності протягом 2016-2018 рр. має досить низьке значення, значно нижче від нормативного, що свідчить про відносно незначну суму грошових коштів на рахунках підприємства для погашення термінових зобов'язань;

- показники загальної та швидкої ліквідності мають значення в межах нормативних, що свідчить про спроможність товариства частково покривати свої борги за рахунок мобілізації коштів в розрахунках з дебіторами та отриманих доходів від господарської діяльності;
- коефіцієнт автономії протягом 2016-2018 рр. має високе значення, що свідчить про значну питому вагу власного капіталу (85%) у структурі балансу та фінансову незалежність товариства від кредиторів;
- коефіцієнт фінансової стабільності також є досить високим у порівнянні з нормативним значенням показника, це вказує на здатність підприємства відповідати за своїми зобов'язаннями і показує низький рівень його фінансових ризиків;
- коефіцієнт забезпечення власними оборотними коштами протягом 2016-2018 рр. також має значення більше на порядок, від нормативного, що говорить про фінансову стійкість підприємства в умовах сьогодення;
- коефіцієнт ефективності використання власного капіталу протягом аналізованого періоду поступово зростає: від 0,03 до 0,06, що вказує на позитивну динаміку розвитку підприємства;
- коефіцієнт структури капіталу протягом 2016-2018 рр. знаходиться на стабільному рівні: в межах 0,2-0,3 і вказує на незалежність підприємства від залучених засобів;
- коефіцієнт покриття зобов'язань власним капіталом за аналізований період має значення в межах теоретично допустимого, що свідчить про домінування власного капіталу над залученим.

Враховуючи вищенаведене можемо сказати, що за період 2016-2018 рр. фінансовий стан товариства знаходиться у задовільному стані. Така ситуація вказує на фінансову незалежність підприємства, його можливості та виробничий потенціал для розвитку діяльності та підвищення ефективності виробництва. На даний час у ПрАТ "ТерА" спостерігається тенденція фінансового росту, що є досить позитивним явищем для подальшого розвитку підприємства.

2.3. Аналіз виробничо-господарської діяльності ПрАТ «ТерА» за показниками ефективності використання виробничого потенціалу

Успішне та своєчасне виконання підприємством планів та замовлень з виробництва, відвантаження та реалізації продукції залежить від багатьох факторів, які можна згрупувати у три великі групи – фактори живої праці, засобів та предметів праці, які відносять, як відомо, до виробничого потенціалу підприємства.

Результати господарської діяльності підприємства передусім визначаються забезпеченістю та ефективністю використання живої праці – найефективнішого фактора процесу виробництва. Тому аналіз використання трудових ресурсів є одним з напрямків економічної роботи на підприємстві, мета якого – виявити резерви підвищення ефективності виробництва за рахунок збільшення його обсягу при кращому використанні праці.

Загальна оцінка забезпеченості підприємства трудовими ресурсами характеризується у відповідності до фактичної їх середньоспискової чисельності, що забезпечує потреби підприємства. Шляхом їх зіставлення визначають абсолютне відхилення в чисельності, зміну чисельності працюючих як у цілому, так і по групах та категоріях, виявляють причини цих змін.

Таблиця 2.3

Динаміка робочої сили підприємства ПрАТ «ТерА»

№ п/п	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	Середньоспискова чисельність працівників (чол.)	178	181	190
2	У тому числі: основні робітники (чол.)	144	148	152

З наведених у таблиці 2.3 даних видно, що з 2016 року середньоспискова чисельність працівників товариства постійно зростала і у 2018 році досягнула 190 чоловік. Такий ріст є незначним, проте він відбувався за рахунок збільшення кількості основних робітників. Ріст чисельності – це результат

розширення діяльності ПрАТ “ТерА”. Працівники, які були вивільнені від виконуваної раніше роботи, тепер залучені в оновленому виробництві. Таке вивільнення зумовлене впровадженням сучасних технічних засобів управління, що значною мірою полегшує роботу працівників. Це можна вважати значною заслугою менеджменту підприємства.

Слід відмітити, що на підприємстві приділяється значна увага підвищенню рівня кваліфікації працівників. Про це свідчить постійний ріст кількості молодих працівників, адже сучасні умови ринку вимагають випуску високоякісної продукції, а такі результати праці можуть забезпечити лише хороші спеціалісти, які добре обізнані в своїй роботі, мають високий інтелектуальний потенціал, хороші знання і навички, креативне мислення тощо.

На підприємстві також спостерігається збільшення кількості основних робітників, що зумовлено розширенням виробництва та ростом обсягів виробництва продукції. Що є позитивним явищем для підприємства.

Слід також відмітити, що ПрАТ “ТерА” значну увагу приділяє виконанню плану підготовки та підвищенню кваліфікації кадрів. При цьому встановлюють на скільки відповідає організація набору робочої сили та підвищення кваліфікації працюючих потребі в заміні та оновленні кадрів; чи правильно планувалася організація набору робочої сили; даються заявки в навчальні заклади на потрібних підприємству спеціалістів; підписуються угоди на підготовку кадрів з навчальними закладами, зокрема проходження практики з можливістю подальшого працевлаштування.

Наступним етапом аналізу трудових ресурсів є перевірка руху робочої сили. Для цього використовуємо дані відділу кадрів, на підставі яких розрахуємо коефіцієнт обороту щодо прийому, вибуття та коефіцієнт плинності кадрів.

Коефіцієнт обороту щодо прийому – це відношення прийнятих за звітний період до середньоспискової чисельності працівників даної категорії за цей самий період [30, с.63].

Коефіцієнт обороту щодо вибуття робочої сили розраховують як відношення кількості вибутих до середньоспискової чисельності працюючих.

Однак, коефіцієнти обороту не досить повно відображають рух трудових ресурсів; вони не розкривають його причин.

У цьому випадку варто користуватися коефіцієнтом плинності кадрів, який визначається відношенням числа звільнених з підприємства за власним бажанням, через невідповідність посаді, за порушення трудової дисципліни, за рішенням судових органів до середньоспискової чисельності працюючих [30, с.64].

Для аналізу зазначених вище показників використаємо аналітичну таблицю 2.4.

Таблиця 2.4

Оборот робочої сили на підприємстві

№ п/п	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік
1	Середньоспискова чисельність персоналу	178	181	190
2	Прийнято – разом	23	20	22
3	Вибуло – разом	20	17	13
	З них: за власним бажанням	19	17	13
	з причин скорочення штатів	1	-	-
4	Коефіцієнт обороту щодо прийому	0,13	0,11	0,12
5	Коефіцієнт обороту щодо вибуття	0,11	0,09	0,07
6	Коефіцієнт плинності кадрів	0,1	0,09	0,07

Дані таблиці 2.4 свідчать: у 2017 році на підприємстві коефіцієнт обороту щодо прийому зменшився на 0,02 (0,11 - 0,13) порівняно з 2016 роком, а коефіцієнт обороту щодо вибуття трудових ресурсів також зменшився на 0,02 (0,09 - 0,11). Зменшився на 0,02 й коефіцієнт плинності кадрів, що є позитивним явищем в діяльності досліджуваного підприємства. За звітний 2018 рік ситуація суттєво не змінилася, однак позитивною тенденцією слід вважати ріст коефіцієнту обороту щодо прийому та зниження коефіцієнтів плинності та вибуття трудових ресурсів.

Виконання підприємством завдань щодо обсягу виготовленої продукції переважно залежить від забезпеченості його працівниками, а також від того на скільки повно використовується робочий час працюючих і, насамперед, робітників. Так, найповніше уявлення про використання трудових ресурсів підприємства дає фонд робочого часу в людино-годинах. Його величина залежить від чисельності робітників, кількості робочих днів, відпрацьованих одним робітником та тривалості робочого дня.

Для аналізу використаємо дані наступної таблиці.

Таблиця 2.5

Використання робочого часу на підприємстві

№ п/п	Роки	Фонд робочого часу	Відрацьований час	Невідпрацьований час всього	Щорічні відпустки	Тимчасова непрацездатність
1	2016	500162	403807	117321	71983	15382
2	2017	530285	439409	90876	67369	17564
3	2018	578175	491320	86855	55659	26425

З даних таблиці 2.5 можемо зробити висновок, що у 2018 році фонд робочого часу працівників збільшився по відношенню до попереднього року на 47890 людино-годин (578175 - 530285), і по відношенню до 2016 року на 78013 людино-годин (578175 - 500162), а також у 2018 році збільшився відпрацьований робочий час на 51911 людино-годин (491320 - 439409) порівняно з 2017 роком.

Слід також відмітити, що невідпрацьований робочий час з 2016 року постійно скорочувався і досягнув 86885 людино-годин, що на 30466 людино-годин (86855 - 117321) менше, ніж у 2016 році. Така ситуація є досить позитивним явищем для товариства і зумовлена розвитком та розширенням його виробничих можливостей.

Слід відмітити, що при аналізі використання трудових ресурсів велика увага приділяється вивченню показників продуктивності праці.

Узагальнюючим показником продуктивності праці є виробіток продукції на одного працюючого за певний період часу або витрати робочого часу на одиницю продукції [30, с. 70].

Оцінку продуктивності праці здійснюють за виробітком товарної продукції у порівняльних цінах. Аналіз продуктивності праці розпочинають оцінкою її рівня та динаміки. Для аналізу використаємо таблицю 2.6.

Інтенсивність виробництва полягає в тому, що основна частка приросту його обсягу забезпечується за рахунок зростання продуктивності праці робітників підприємства.

Таблиця 2.6

Продуктивність праці на підприємстві

№ п/п	Показники	2016 рік	2017 рік	2018 рік	% до 2016р.	% до 2017р.
1	Виготовлена та реалізована продукція в порівняльних цінах, (тис. грн.)	55971	54350	49495	88,4	91,1
2	Середньорічна чисельність працівників, (чол.)	178	181	190	101,1	101,7
3	У тому числі робітників, (чол.)	144	148	152	105,5	102,8
4	Середньорічний виробіток, (тис.грн.): - одного працівника - одного робітника	314,4 388,7	300,3 367,2	260,5 325,6	82,9 83,8	86,7 88,7
5	Питома вага робітників в середньосписково-вій чисельності працюючих, %	80,9	81,8	80,0	98,8	97,8

З таблиці 2.6 видно, що у 2017 році порівняно з 2016 роком виробіток одного працівника підприємства знизився на 14,1 тис. грн. (4,5%), а у 2018 році на 39,8 тис. грн. порівняно з 2017 роком, або на 13,3%. Відповідно знизився й виробіток продукції у розрахунку на одного робітника: у 2017 році порівняно з 2016 роком на 21,5 тис. грн. (5,5%), у 2018 році порівняно з 2017 роком на 41,6 тис. грн. (11,3%).

Важливим елементом виробничого потенціалу досліджуваного підприємства є його технічна складова – основні фонди.

Основні фонди – економічна форма засобів праці у системі виробничих відносин. Це складова частина виробничого потенціалу підприємств та об'єднань. Підвищення використання основних фондів має важливе народногосподарське значення. Значення аналізу використання основних фондів передусім полягає у виявленні наявних резервів підвищення їх віддачі та збільшення випуску продукції на кожному підприємстві [36, с. 134].

Аналіз ефективності використання основних фондів починають оцінкою їх наявності, стану, динаміки та структури. Фонди підприємства поділяються на активну та пасивну частину. До активної частини відносять машини та обладнання, до пасивної – будівлі, споруди, передавальні пристрої, інструмент, інвентар тощо.

Основні виробничі фонди неоднорідні, виконання ними різних функцій та різноманітне їх цільове використання обумовили розподіл основних фондів на різні групи. У залежності від функціонального призначення у виробничо-господарській діяльності вони поділяються на виробничі (промислові та виробничі фонди інших галузей) та невиробничі.

Підвищення питомої ваги активної частини основних фондів сприяє зростанню технічної озброєності, збільшення виробничої потужності підприємства, зростанню фондівіддачі. Також не менш важлива роль пасивної частини основних фондів, так як відсутність нормальних умов праці приводить до хвороб, травматизму, плинності кадрів, зниження продуктивності праці. Для аналізу ефективності використання основних фондів розглянемо дані таблиці 2.7.

Таблиця 2.7

Наявність, динаміка та структура основних фондів основного виду діяльності
 ПрАТ «ТерА» (за залишковою вартістю)

№ н/п	Показники	2016р.		2017р.		2018р.		Відхилення 2017 р. від 2016 р.		Відхилення 2018 р. від 2017р.	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	+/-	%	+/-	%
1	2	3		4		5		6		7	
1.	Будівлі, споруди, предавальні пристрої	2338	74,7	1948	63,1	1852	74,5	-390	-16,68	-96	-4,93
2.	Машини і обладнання	584	18,7	946	30,6	452	18,2	362	61,99	-494	-52,22
3.	Транспорт	135	4,3	48	1,6	132	5,3	-87	-64,44	84	175,00
4.	Інші основні засоби	73	2,3	145	4,7	50	2,01	72	98,63	-95	-65,52
5.	Всього	3130	100,0	3088	100,0	2486	100,0	-42	-1,34	-602	-19,49

Аналізуючи дані таблиці можна зробити висновок, що протягом звітнього періоду основні виробничі фонди скоротились у 2017 році на 42 тис. грн., у 2018 році – 602 тис. грн. і становили 3088 тис. грн. та 2486 тис. грн. відповідно. За звітний період у 2017 році зросла частка машин та обладнання, у порівнянні з базовим роком вона становила 63,01 %, тобто збільшилась на 362 тис. грн., проте у 2018 році частка машин та обладнання значно зменшилась і становила 452 тис. грн., що на 494 тис. грн. менше.

Також дещо знизилась питома вага будівель, споруд та передавальних пристроїв, що складала 63,1% у 2017 році, проте у 2018 році вона підвищилась і склала 74,5 %.

Слід відмітити також значне зниження питомої ваги транспорту на 2,6% у 2017 році у порівнянні з 2016 роком (з 135 тис.грн. до 48 тис. грн.), у 2018 році порівняно з 2017роком даний показник значно збільшився і становив 132 тис. грн., що на 84 тис. грн. більше, ніж у 2017 році.

На основі даних таблиці 2.7 побудуємо діаграму наявності та структури основних фондів на ПрАТ “ТерА” (рис.2.1).

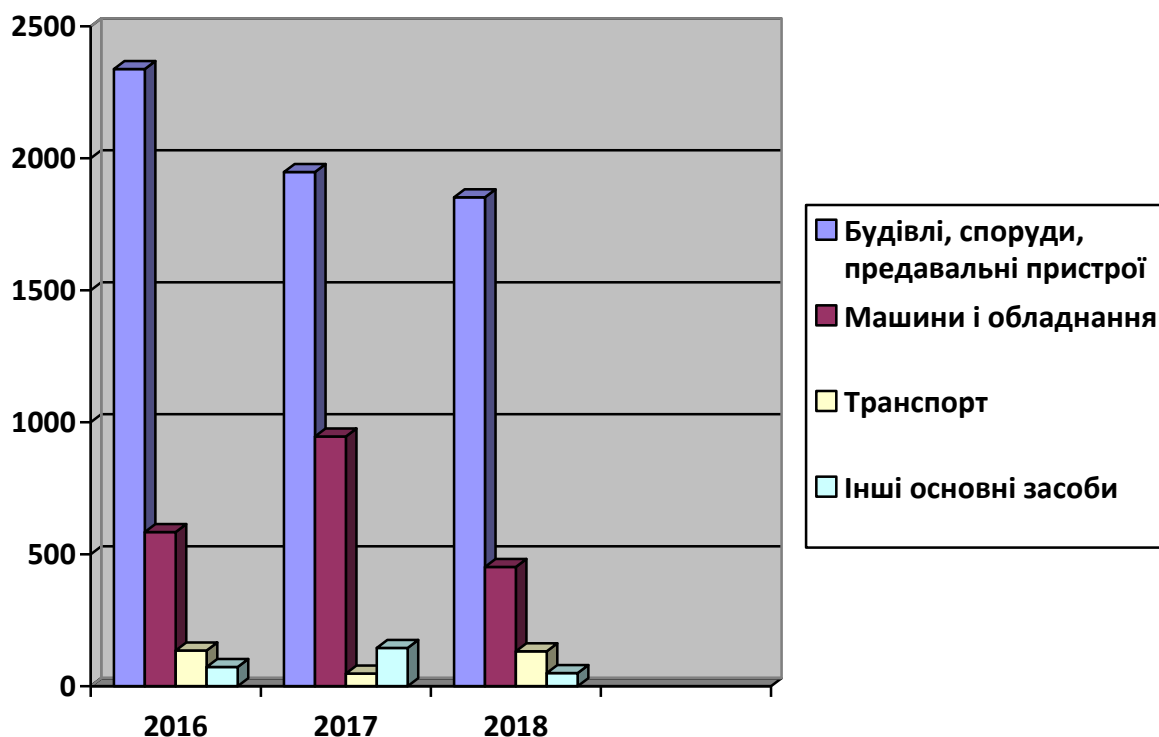

Рис.2.1. Діаграма наявності та структури основних фондів ПрАТ “ТерА”

З приведеної діаграми бачимо, що найбільшу питому вагу у структурі основних фондів підприємства становлять будівлі та споруди (більше 70%). На другому місці – машини і обладнання (їх частка коливається в межах 18-30%). Частка всіх інших засобів виробництва складає менше 10%. Це вказує на те, що підприємству необхідно в першу чергу збільшити кількість модернізованого обладнання, що дасть йому змогу покращити виробничо-господарський стан.

Важливе значення має аналіз вивчення руху та технічного стану основних виробничих фондів. Для цього розраховують наступні показники:

- коефіцієнт оновлення – відображає інтенсивність оновлення основних фондів та визначається як відношення вартості основних фондів, що поступили за звітний період та їх вартості на кінець цього періоду.
- коефіцієнт вибуття – характеризує суть інтенсивності вибуття основних фондів із сфери виробництва і розраховується як відношення вартості основних фондів, що вибули за звітний період до їх вартості на початок цього періоду;
- коефіцієнт приросту – характеризує рівень приросту основних фондів чи окремих його груп за певний період і розраховується як відношення вартості приросту основних фондів до їх вартості на початок цього періоду.

Узагальнюючими показниками технічного стану основних фондів є коефіцієнт зносу та придатності:

- коефіцієнт зносу – визначається як відношення суми зносу до початкової вартості основних фондів;
- коефіцієнт придатності – це обернений коефіцієнт до коефіцієнту зносу і визначається як відношення залишкової вартості основних фондів до початкової [36, с. 136].

Чим нижчим є коефіцієнт зносу (вищим коефіцієнт придатності), тим кращий технічний стан в якому знаходяться основні виробничі фонди на підприємстві. За допомогою даних коефіцієнтів дамо оцінку руху основних

фондів та їх технічному стану на підприємстві, представивши дані показники у таблиці 2.8.

Таблиця 2.8

Оцінка стану оновлення, вибуття та приросту основних фондів

Показники	2016 р.	2017 р.	2018 р.	Відхилення 2017 р. від 2016 р. +/-	Відхилення 2018 р. від 2017р. %	Відхилення 2017 р. від 2016 р. +/-	Відхилення 2018 р. від 2017р. %
Наявність на початок року, тис. грн.	6276	9939	7884	3 663	58,37	-2 055	-20,68
Знос, тис. грн.	10834	11516	11221	682	6,29	-295	-2,56
Первісна вартість, тис. грн.	13965	14604	13707	639	4,58	-897	-6,14
Наявність на кінець року, тис. грн.	9939	7884	6444	-2 055	-20,68	-1 440	-18,26
Коефіцієнт оновлення	0,04	0,04	0,07	-	-	0,03	75,0
Коефіцієнт вибуття	0,71	0,54	0,50	-0,17	-23,94	-0,04	-7,41
Коефіцієнт зношення	0,78	0,79	0,82	0,01	1,28	0,03	3,80
Коефіцієнт приросту	0,58	0,21	0,18	-0,37	-63,79	-0,03	-14,29
Коефіцієнт придатності	0,22	0,22	0,18	-	-	-0,04	-18,18

Аналізуючи дані таблиці слід відмітити, що технічний стан основних виробничих фондів за звітний період дещо погіршився порівняно із 2016 роком. Про це свідчить підвищення коефіцієнта зношення на 0,01 у 2017 році та на 0,3 у 2018 році і незначне зменшення коефіцієнту придатності на 0,04 у 2018 році у порівнянні з 2016 та 2017 роками.

Коефіцієнт оновлення за звітний 2018 рік зріс на 0,03, коефіцієнт вибуття зменшився на 0,17 у 2017 році та 0,04 у 2018 році, що є позитивним

для підприємства, оскільки свідчить про часткове оновлення його матеріально-технічної бази.

Найважливішими узагальнюючими показниками ефективності використання основних виробничих фондів є фондівіддача та фондомісткість.

Фондовіддача характеризує виробництво продукції на одиницю середнього обсягу основних виробничих фондів за період, що аналізується.

Фондомісткість – показник обернений показнику фондівіддачі.

При розрахунку фондівіддачі можуть використовуватись як вартісні, так і натуральні вимірники обсягу продукції та основних виробничих фондів. Проте, застосування натуральних вимірників можливе тільки у галузях, що випускають один вид продукції. Тому, для більшості галузей промисловості, які виробляють широкий асортимент продукції, у т.ч. й кондитерської, яка обрана об'єктом нашого дослідження, показник фондівіддачі розраховують на базі вартісних вимірників як співвідношення обсягу продукції у вартісній оцінці до середньої вартості основних виробничих фондів [36, с. 140].

На фондівіддачу впливають такі фактори:

- структура основних виробничих фондів (зміна питомої ваги активної частини);
- структура продукції (зміна питомої ваги більш або менш фондомісткості продукції);
- співвідношення темпів зростання продуктивності та ціни нового устаткування;
- зміна кошторисної вартості основних фондів, що вводяться в експлуатацію порівняно з чинними;
- рівень освоєння нових виробничих потужностей;
- рівень автоматизації та механізації виробництва;
- використання устаткування за часом та потужністю [36, с. 141].

Порівнюючи показники фондівдачі за 2016-2018 роки (див. табл. 2.1) бачимо, що фондівдача у 2017 році зростає 1,26 порівняно з 2016 роком, а у 2018 році на 0,81 порівняно з 2017 роком. Показники фондівдачі навпаки знизилась: у 2017 році на 0,03, у 2018 році на 0,02. Така позитивна динаміка зміни зазначених показників, вказує на підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності підприємства.

2.4. Аналіз ефективності товарної та збутової політики ПрАТ «ТерА» у контексті розвитку підприємства

Для того, щоб вироблений продукт зміг задовольнити певну потребу, він має бути доставлений від виробника до споживача, причому з певними властивостями, певної кількості і в певне місце. Комерційний успіх підприємства багато в чому визначається тим, як вдало вибрані канали реалізації виготовлених товарів, форми і методи збуту або чи достатнім є асортимент і рівень якості наданих підприємством послуг, що супроводжують продаж продукції [18, с. 110].

Наявність розгалуженої збутової мережі, високі темпи товарообігу є певною гарантією ефективного збуту продукції фірми. При цьому беруться до уваги чисельність зайнятих співробітників, рівень компетентності у технічній та комерційній сфері діяльності, динаміка обсягу продажу.

Ефективність збуту продукції визначається такими групами чинників:

- економічні чинники (ціни, податкові ставки, процентні ставки НБУ, рівень зарплати);
- політичні чинники (рівень стабільності в країні, характер правової бази);
- ринкові чинники (рівень конкурентності, ступінь монополізації, еластичність попиту на продукцію);

- інноваційні чинники (швидкість технологічних змін, асортимент, якість продукції, технологій);

- соціально-культурні чинники (структура персоналу, культурні цінності, послуги працюючих) [18, с. 112].

Одним із факторів ефективного розвитку досліджуваного підприємства є його збутова діяльність, яка відображається й на показнику конкурентоспроможності. Адже досягнути непоганих результатів у виробництві можна, випускаючи продукцію вищої якості і відносно невисокої собівартості, але все це буде зведене нанівець через непродуману збутову політику.

На сьогоднішній день ПАТ “ТерА” виробляє і реалізовує продукцію власного виробництва крупно- та дрібнооптовими партіями у власному магазині, роздрібній сітці м. Тернополя, області й у сусідніх областях. До основних видів продукції, як уже зазначалось, належать: печиво, пряники, сухарики, зефір, ковбаски солодкі, мармелад, вафлі, торти, драже, цукерки.

ПАТ “ТерА” випускає і реалізовує досить широкий асортимент продукції, зокрема: печиво марки “В’юнок”, “Маківка”, “Надія”, “Нічлава”, “Роксолана”, “Солодка мрія”, “Сонечко”, “Травнева ніч”, “Чайне”, “Вівсяне”, “Вівсяне з арахісом”, “Вівсяне з родзинками”, “Вівсяне тернопільське”, “Водограй”, “До чаю”, “Княже”, “Любистковий аромат”, “Осіньне листя”, “Садко”, “Сонечко”, “Станіславське”, “Суничне”, “Українське”, “Червоний мак”, “Цукрове”, “Барвінок”, “Білочка”; пряники марки “Житомирський”, “З корицею”, “Київський”, “Молочний”, “Невський”, “Святковий”, “Терн. з маком”, “Терн. з какао”, “Цукровий”, “Шкільний”, “Кавовий”, “Терн. з родзинками”, “Тернопільські”; зефір марки “Дарунок”, “Королева Марго”, “Біло-рожевий”, зефірні гриби “Лісовичок”; ковбаска “Дитяча”, “Ласунка”, “Солодйка”, “Солодйка з родзинками”, печиво крекер “Люкс” та “Щедрик”; мармелад желейно-формовий, шаховий, “Равлики”, “Театральний”, “Фруктові аромати”, “Часточки ківі”, “Апельсиновий”, “Дитяча забава”, “Екзотичний”, “Візерунки”, “Ягідка” та інший; вафлі “Артек”, “Ажур”,

“Сніжинка”, “Заріччя”, “Арахісові”, “До кави”, “Кокосові”, “Соняшник”, “Южанка”, “Лимонні”, “Мальвіна” та інші; торти вафельні горіхові, з кокосовим ароматом, з корицею, з лимонним ароматом, з мигдалем; цукерки “Бульвар Троянд”, “Для тебе”, “Клас”, “Факел”, “Фруктові дольки”, “Чорнослив в шоколаді”; щербет ізюмний; сушку та інше.

Обсяги виробництва товарної продукції ПрАТ “ТерА” в натуральному та грошовому виразі представлено в таблиці 2.9.

Таблиця 2.9

Обсяги виробництва товарної продукції ПрАТ “ТерА” за 2016–2018рр.

Види продукції	2016 р.		2017 р.		2018 р.	
	тонн	тис.грн.	тонн	тис.грн.	тонн	тис.грн.
Кондитерські вироби	1752,87	53331,21	1692,33	52900,02	1630,27	48359,3
в т. ч. мучнисті:	1582,67	44797,89	1490,80	44019,72	1410,67	39229,85
Вафлі	678,67	23864,43	598,47	24234,5	559,80	19285,2
Пряники	317,60	7070,64	315,33	7242,82	337,20	7327,65
Печиво	586,40	13862,82	577,00	14342,4	513,67	12617
в т. ч. цукристі:	204,34	8533,32	201,53	8880,3	219,60	9129,45
Зефір	116,87	4881,21	114,80	5078,7	139,47	6209,5
Мармелад	47,73	1408,62	44,40	1521,18	43,20	1453,1
Драже	27,20	1638,12	29,53	1652,4	21,13	746,9
Східні солодощі	7,67	292,23	8,40	339,12	11,93	491,7
Цукерки	4,87	313,14	4,40	288,9	10,93	338,8
Випічка	230,53	2697,9	216,20	2687,04	6,93	110,55
Всього	2017,44	56029,11	1908,53	55587,06	1637,20	48469,85

Як видно з проведеного аналізу, досліджуване підприємство ПрАТ “ТерА” за 2016-2018 р.р. знизило обсяги виробництва продукції, оскільки попит на продукцію формує ринок. Сьогодні ми є свідками того, що конкуренція на ринку кондитерської продукції є надзвичайно великою і споживач обирає як за показниками якості, так і за ціною.

Однак потенційна аудиторія споживачів підприємства є досить стабільною, особливо у нашому регіоні, ПрАТ “ТерА” продовжує укріплювати власні позиції на ринку м. Тернополя та області, знаходить нових споживачів, завойовує нові сегменти. Це позитивно характеризує його діяльність.

За останні роки підприємство освоїло значну кількість нових видів продукції: печива, зефіру, цукерок та інше. Особливою популярністю користуються подарункові набори цукерок, зефіру та ін. продукції, які відомі по всій Україні та за її межами. Основну частку в загальному обсязі виробництва кондитерської продукції займають мучнисті вироби (90,8 %), цукристі, в свою чергу, складають 9,2 % від сумарної кількості виробів.

Для наглядності, проаналізовані дані щодо випуску основних видів продукції ПрАТ “ТерА” у натуральному виразі, представлені у табл. 2.10, зобразимо у вигляді стовпчикової діаграми на рис.2.2.

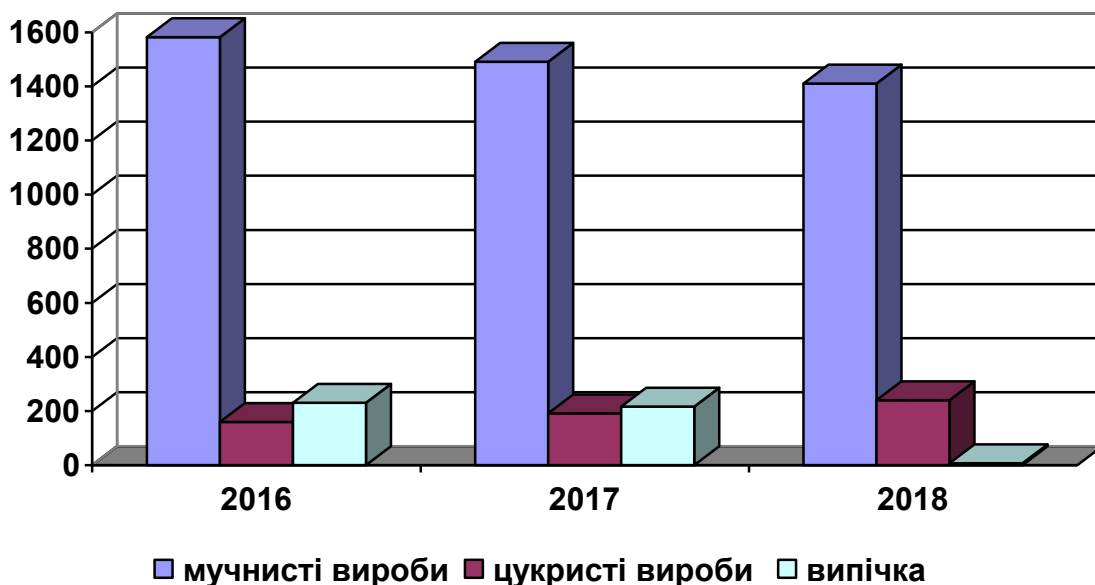

Рис. 2.2. Діаграма обсягів виробництва та реалізації за асортиментом продукції ПрАТ “ТерА” за 2016-2018 рр.

Проаналізувавши обсяги виробництва та реалізації продукції можемо зробити висновок, що успішне виконання виробничої програми і належний

збут продукції забезпечують потреби ринку в кондитерських виробках, а підприємство у фінансових ресурсах.

Висновки до розділу 2

Досліджуючи історію, етапи розвитку та основні показники діяльності досліджуваного підприємства кондитерської галузі можна сказати, що ПрАТ “ТерА” зарекомендувало себе з найкращої сторони. Відмінний смак і висока якість продукції, турбота про інтереси споживача – це ключові риси, які поєднує в своїй діяльності товариство, забезпечуючи своє стабільне конкурентоспроможне становище на ринку харчових продуктів.

На підставі аналізування основних техніко-економічних показників діяльності ПрАТ “ТерА” бачимо, що протягом досліджуваного періоду – 2016-2018 років, виручка від реалізації продукції поступово зменшувалась, і у 2018 році склала 49495 тис. грн. Відповідно собівартість реалізованої продукції, протягом цього періоду також зменшилась на 2118 тис. грн. у 2017 році, та на 534 тис. грн. у 2018 році і склала 44668 тис. грн.

Чистий прибуток у 2017 році зменшився на 628 тис. грн., у 2018 році він зріс і склав 801,6 тис. грн. що є позитивним моментом у діяльності досліджуваного підприємства.

На основі проведеного аналізу показників ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності ПрАТ “ТерА” за період 2016-2018рр. спостерігаємо позитивну динаміку росту більшості з них. Тому можна констатувати той факт, що фінансовий стан товариства задовільний. Така ситуація вказує на фінансову незалежність підприємства, його можливості та виробничий потенціал для розвитку діяльності та підвищення ефективності виробництва.

Аналіз продуктивності праці свідчить про те, що у 2017 році порівняно з 2016 роком виробіток одного працівника підприємства знизився на 14,1 тис. грн. (4,5%), а у 2018 році на 39,8 тис. грн. порівняно з 2017 роком, або на 13,3%. Відповідно знизився й виробіток продукції у розрахунку на одного робітника: у 2017 році порівняно з 2016 роком на 21,5 тис. грн. (5,5%), у 2018 році порівняно з 2017 роком на 41,6 тис. грн. (11,3%).

Порівнюючи показники ефективності використання основних фондів підприємства спостерігаємо позитивну їх динаміку: фондівіддача за 2016-2018 роки зросла (у 2017 році на 1,26 порівняно з 2016 роком, а у 2018 році на 0,81 порівняно з 2017 роком), а фондомісткість навпаки знизилась (у 2017 році на 0,03, у 2018 році на 0,02). Такі факти вказують на підвищення ефективності виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

Аналізуючи у контексті розвитку підприємства його збутову діяльність, бачимо, що вона є ефективною. За останні роки підприємство освоїло значну кількість нових видів продукції: печива, зефіру, цукерок та інше, які користуються попитом на ринку і знайшли свого споживача. Особливо популярними стали подарункові сувенірні набори цукерок, зефіру та ін. продукції, які відомі по всій Україні та за її межами. Саме вони й підкреслюють, що Тернопільська кондитерська фабрика є справжнім брендом Тернопілля.

Як свідчить проведений аналіз виробництва та збуту продукції ПрАТ “ТерА” за основними її асортиментними позиціями, основну частку в загальному обсязі виробництва кондитерської продукції займають мучнисті вироби (90,8 %), цукристі, в свою чергу, складають 9,2 % від сумарної кількості виробів.

3. ПРОЕКТНО-РЕКОМЕНДАЦІЙНА ЧАСТИНА ІННОВАЦІЙНІ НАПРЯМИ РОЗВИТКУ ПІДПРИЄМСТВА КОНДИТЕРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

3.1. Удосконалення товарної інноваційної політики підприємства ПрАТ «ТерА» у контексті підвищення його конкурентоспроможності на ринку

В сучасних умовах ринкової економіки досить важливим фактором успіху товаровиробника є постійне підвищення рівня конкурентоспроможності продукції. Адже даний показник для будь-якого підприємства – це відображення результатів роботи практично всіх його служб і підрозділів, а також його реакція на зміни зовнішніх факторів. Особливо важливою є здатність підприємства оперативно і адекватно реагувати на зміни в поведінці покупців, їх смаків і потреб.

Конкуренція являє собою найефективніший метод економічного контролю, який не має собі рівних. Такий контроль потребує мінімальних затрат, він створює умови забезпечення покупців товарами високої якості, в потрібний термін.

Категорія якості продукції є однією з найскладніших серед тих, з якими доводиться мати справу фахівцям у сфері виробництва. Вона є критерієм вибору сировини, напівфабрикатів, інших предметів для задоволення виробничих потреб, а також важливим чинником планування виробництва і оцінювання його результатів, визначення його складності і ефективності, організації праці, створення нових виробів. До категорії якості звертаються й тоді, коли виникає необхідність розібратися зі складом і характером властивостей продукції, що створюється чи виготовляється. Відповідно, якість продукції – надзвичайно різноманітна за своєю суттю категорія, що

має значні важелі впливу як у виробничій сфері, так і на ринку кінцевого споживання [44, с.132].

Програму поліпшення якості продукції на фірмі потрібно орієнтувати на постійне зменшення розходжень між реальними характеристиками продукції і характеристиками, яких вимагає замовник. Якість і собівартість готового виробу залежать від якості проекту і технологічних процесів, що своєю чергою, жорстко обумовлюються існуючими на підприємстві основними фондами, в першу чергу технологічним оснащенням та обладнанням.

У зв'язку з цим, розробляючи проект створення конкурентоспроможної продукції, плануючи виробництво, виготовлення і контроль якості продукції, необхідно з самого початку виходити з вимог до властивостей готового виробу.

Виробник повинен з'ясувати залежність якості продукції від параметрів технологічного процесу. Удосконалення технологічних параметрів і строге їх дотримання, стабілізація технологічних процесів, застосування вихідних матеріалів у повній відповідності із технологічними регламентами, а також стан технічного обладнання виявляються вирішальними у формуванні конкурентоспроможної продукції і підприємства загалом.

Одним із найважливіших критеріїв якості продукції підприємства ПрАТ "ТерА", є термін її споживання. Недовговічність продукції, невідповідність реального терміну зберігання визначеному в ГОСТах є порушенням технологічних процесів, що примушує частіше оновлювати обов'язково необхідні запаси продукції, списувати в збитки і знищувати її нереалізовану частину, яка не підлягає подальшому споживанню. Це змушує мати додаткові виробничі потужності, матеріали і робочу силу, що знижує ефективність виробництва.

На сьогоднішній день корпоративна політика ПрАТ “ТерА” спрямована на формування системи управління забезпечення безпечності харчових продуктів, на основі системи НАССР, згідно якої підприємство:

- виробляє та постачає безпечну та якісну продукцію, яка відповідає вимогам та очікуванням споживачів;
- виконує діючі нормативні вимоги законодавства України щодо безпечності харчових продуктів шляхом застосування програм-вимог та принципів НАССР;
- здійснює підготовку кадрів щодо безпечності харчових продуктів;
- забезпечує упакування та маркування продукції з метою захисту безпеки споживача;
- постійно удосконалює систему управління безпечністю харчових продуктів відповідно до вимог ДСТУ ISO 22000.

Важливим аспектом підвищення якості є відповідність продукції міжнародним стандартам, згідно з якими проводиться ідентифікація та походження продукції. Ідентифікація передбачає маркування та етикетування сировини, матеріалів, комплектуючих виробів, готової продукції, а також технічної й технологічної документації на них. З її допомогою можна простежити використання кожного маркованого об'єкта з метою виявлення можливих причин дефектів виробничих і технологічних процесів. Така інформація дає повну характеристику про якість продукції та кваліфікацію постачальників відповідно до вимог системи НАССР.

На підприємстві у контексті забезпечення якості та безпечності продукції значну увагу слід приділяти системі управління якістю та безпечністю, яка базуються на наступній поетапній моделі реалізації заходів із її забезпечення (рис.3.1.).

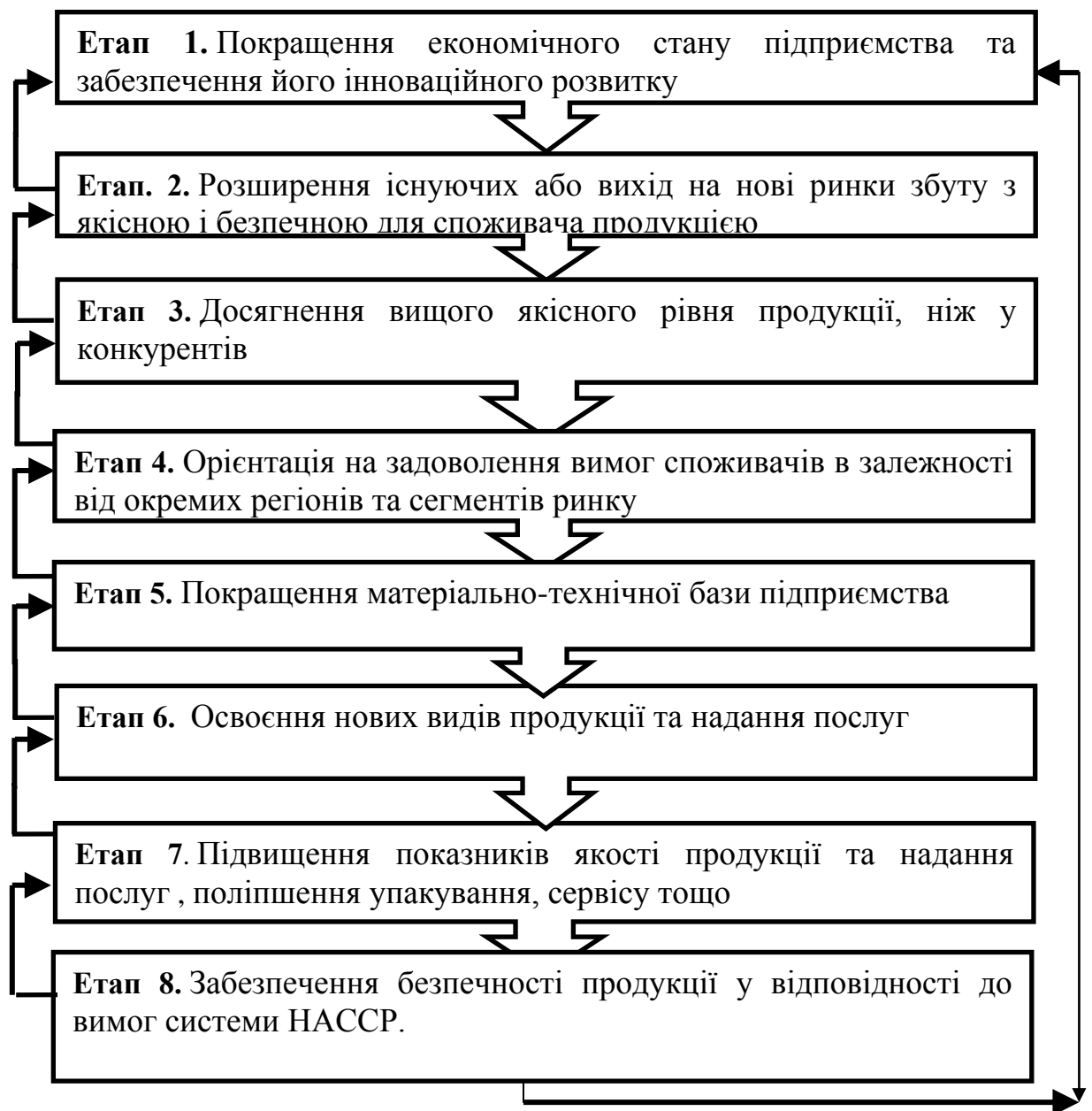

Рис. 3.1. Поетапна модель реалізації заходів із забезпечення якості та безпечності продукції ПрАТ “ТерА”

Слід зазначити, що важливим чинником, що впливає на купівельну спроможність покупця є ціна готової продукції. Товар буде конкурентоспроможним, якщо його ціна реалізації не перевищує ринкову ціну, а якість не поступається товарам аналогічного призначення, представленими конкурентами. Важливу роль під час покупки товару для споживача при однаковій ціні і можливостях відіграє імідж підприємства та

дизайн, смакові характеристики продукції; тому в багатьох випадках надається перевага товару відомої торгової марки.

Імідж – це сформоване і постійно підтримуване уявлення покупців про престижність товару, послуги, торгової марки, фірми та її керівництва, він є тим фактором конкурентоспроможності товару, який формується протягом років і є саме тим фактором, котрий чи не найважче здобути в конкурентній боротьбі [43, с.201].

Отже, щоб мати постійний збут продукції на вітчизняному ринку і підвищити конкурентоспроможність продукції за економічними параметрами необхідно створити престиж торгової марки та знизити собівартість продукції. Останнє досягається шляхом введення в дію нових сучасних технологій; впровадження досконалої системи контролю якості та безпечності продукції на всіх стадіях технологічного циклу; придбання нового обладнання та оснащення. Імідж підприємства досягається і високою якістю продукції, і стійкістю його фінансового стану, і відповідно рекламними заходами, поступове здійснення яких дасть можливість не тільки зменшувати ціну виробів, а й покращити їх якість.

Необхідним інструментом ефективної цінової політики є чіткі критерії подання знижок/надбавок до цін прайс-листа. Доцільно використовувати такі базові компоненти стандартної системи знижок:

- знижка/надбавка в залежності від терміну платежу;
- проста оптова знижка надається починаючи з певного “порогового” обсягу угоди (у шкалі такої знижки доцільно встановлювати 1-2 таких порогови);
- накопичувальна знижка: надається клієнту, починаючи з певного порогового обсягу його сумарних закупівель. Ця знижка особливо ефективна для залучення постійних покупців, а також у випадку доцільності залучення невеликих клієнтів.

При цьому потрібно слідкувати, щоб на операції з такими знижками в нормальному режимі роботи припадало не більше 15-20% продажу.

На оцінку товару і його придбання впливають також властиві людям смаки, звички, менталітет [43, с.204].

Перед досліджуванним підприємством ПрАТ “ТерА” на даний час з’явилося першочергове завдання по вдосконаленню і укріпленню його іміджу. На сьогодні воно є одним з найкращих підприємств області у даній галузі, хоча конкурентів є чимало, оскільки на ринку України і Тернопільської області з’явилося багато підприємств, які виготовляють аналогічну продукцію, котра є як кращої, так і гіршої якості.

Дієвим засобом створення сприятливого іміджу є розвиток інформаційних зв’язків фірми з різними верствами населення, органами місцевого самоврядування, засобами масової інформації. За кордоном така діяльність має назву “публік рілейшнз” (public relation – зв’язки з громадкістю). З допомогою цієї діяльності висвітлюється робота фірми щодо підвищення рівня безпеки, якості продукції, проведення благодійних акцій. Діяльність для підприємства у сфері “публік рілейшнз” передбачає наступні заходи:

- інтерв’ю;
- публічні виступи представників підприємства;
- організацію презентацій та заходів з участю журналістів;
- постійне надання матеріалів про діяльність підприємства у засоби масового інформування;
- виставкова діяльність;
- спонсорство, меценатство;
- використання спеціальних засобів щодо утримання існуючих та прихилення нових клієнтів тощо [18, с. 98].

Для забезпечення та покращення такої діяльності ми пропонуємо проводити в різних обласних центрах України та за її межами зимові, Новорічні та Різдв’яні, Пасхальні та інші ярмарки-презентації, на яких ПрАТ “ТерА” зможе ознайомити зі своєю продукцією широке коло споживачів і знайти посередників для співпраці. Такі акції, як свідчить практика, дають

доволі хороші результати у вигляді збільшення виручки та залучення нової контактної аудиторії споживачів.

Слід зазначити, що співпраця з посередниками має такі переваги:

1. Скорочення часу на реалізацію товару, що дає можливість виробнику спрямувати всі зусилля на виробництво продукції, не витрачаючи часу на пошук ринків збуту.

2. Фінансова стабільність. Якщо продукція користується попитом, то навіть у період фінансової кризи посередник своєчасно здійснює оплату.

3. Швидке вивчення ринку. Якщо попит на певний вид товару знизився, то досвідчений посередник відкоригує замовлення.

4. Можливість не виготовляти товар наперед і уникнути надмірних залишків запасів.

Для підвищення рівня збуту на підприємстві необхідно більшу увагу приділяти заохоченню дистриб'юторів до співпраці шляхом надання їм знижок. Це дасть можливість доставляти продукцію підприємства до споживача у різні частини області та всієї України.

Наступним етапом товарної інноваційної політики підприємства ПрАТ «ТерА», за рахунок чого можна підвищити конкурентоспроможність продукції – є її дизайн (зовнішній вигляд, упаковка). У цьому напрямі на підприємстві залучений у штат ініціативний художник-дизайнер, який постійно працює над елементами цікавої, зручної та оригінальної упаковки, особливо для продукції (цукерок, печива, мармеладу та зефіру), що пропонується гостям нашого міста у сувенірних упаковках на згадку про наше «файне місто Тернопіль». Це, своєю чергою, забезпечує захист продукції від підробок, а також зацікавлює споживача. Такі впровадження, за попередніми розрахунками, дадуть можливість підприємству отримувати додатковий дохід у розмірі близько 400000 грн. в рік.

Слід зазначити, що в Україні конкурентне ринкове середовище для здійснення успішної підприємницької діяльності лише формується. Серед численних факторів, які заважають ефективній діяльності підприємств на

вітчизняному ринку, насамперед слід відмітити низьку купівельну спроможність населення, також нестабільність національної валюти, нестачу обігових коштів, а також недосконалість законодавчої бази підприємницької діяльності, податковий тиск, високі митні збори і інші. Тому підприємствам доводиться шукати різні методи для забезпечення своєї продукції відповідним рівнем конкурентоспроможності і для підтримки попиту на неї.

Запропоновані вище заходи носять більш організаційний характер і не потребують значних фінансових інвестицій, проте їх впровадження може не дати достатньо бажаного результату, тому у наступному підрозділі ми запропонуємо один із інноваційних шляхів покращення виробничо-господарської та збутової діяльності даного підприємства – впровадження технічних інновацій, або оновлення його матеріально-технічної бази.

Як відомо, вступ України до Євросоюзу вимагає модернізації вітчизняної харчової промисловості з метою задоволення внутрішнього попиту, а також освоєння нових ринків збуту. Унаслідок зростаючої конкуренції з імпортованими товарами перед підприємствами з'являються нові стимули та перспективи. Вирішення завдань, які стоять перед харчовою промисловістю можливе лише в руслі інноваційного розвитку [48, с.267].

3.2. Технічне переобладнання підприємства як напрям забезпечення його інноваційного розвитку

Підвищення ефективності виробництва при подальшому проведенні економічних змін в більшій мірі залежить від створення і використання основних виробничих фондів, а значить і від раціонального їх використання.

Із досліджень проведених у попередньому розділі бачимо, що значна частина основних фондів підприємства є фізично та морально застарілою, що досить негативно впливає на успішну діяльність ПрАТ "ТерА", оскільки виготовляти на такому обладнанні високоякісну продукцію, яка б могла

конкурувати на ринку кондитерських виробів потребує значних зусиль. Активізація інноваційної діяльності та науково-технічний та технологічний поступ привели до появи на ринку обладнання із надзвичайно високою потужністю та якістю виготовлення готової продукції, яка задовольняє будь-які вимоги споживачів. Саме тому ми пропонуємо купити та запустити нову лінію по виготовленню виробів із мармеладу та пастили.

Як показують дані таблиці 2.9 з 2016 року постійно відбувається спад виробництва даного виду продукції, причиною цього стала висока собівартість, а, отже, й відпускна ціна готових виробів. Для усунення такої ситуації у ПрАТ "ТерА" ми пропонуємо замінити старе обладнання, яке потребує періодичних ремонтів, використовує багато енергії та сировини на нову лінію, що дасть можливість знизити собівартість продукції, розширити її асортимент та підвищити якість. Дана лінія окрім традиційних видів желевого мармеладу, буде дозволяти випускати також і новий вид продукції – мармелад типу лимонних і апельсинових часточок, а також пастилу різної конфігурації.

Таким чином, ПрАТ "ТерА" буде випускати на новій лінії такий асортимент цукристої продукції:

- мармелад формовий: виготовляється у вигляді окремих виробів різної конфігурації відливанням мармеладної маси в жорсткі форми;
- мармелад тришаровий: виробляється розрізанням тришарового мармеладного пласта на окремі брусочки прямокутної або ромбовидної форми. Верхній і нижній шари отримують з мармеладної маси, середній – з желе, збитого на білках;
- лимонні і апельсинові часточки: виготовляються у формі напівкруглих скибочок лимона і апельсина розрізанням напівциліндричних мармеладних батонів з скоринкою на окремі часточки;
- різьблена пастила: випускається у вигляді виробів прямокутної форми, одержуваних розрізанням пастильних пластів;

Виходячи з вищевикладеного, перед підприємством постає альтернатива купувати нове обладнання мармеладоформуєчий агрегат ШФ1-М6 вітчизняного виробництва марки, середня потужність випуску 190 кг/год., вартістю 485 тис. грн. для модернізації існуючої лінії.

Технічні параметри даного обладнання представлено у табл. 3.1.

Таблиця 3.1

Технічна характеристика агрегату ШФ1-М6

Продуктивність, кг / год	190
Час желирования, з	240-3600
Кількість одночасно відливаються виробів	20
Витрата холоду, кВт	20,8
Тиск повітря в формі при видувці, МПа	0,1-0,15
Тиск пара при підігріві, МПа	0,04-0,06
Потужність електродвигунів, кВт	9,84
Кількість обслуговуючого персоналу	3
Габаритні розміри, мм	10 700X2450X2490
Маса, кг	10 000,

Сама лінія по виготовленню мармеладної та пастилової продукції є габаритною, для її комплектації можна використати приміщення, у якому функціонує старе обладнання по виготовленню мармеладу площею 548 м², в даному приміщенні необхідно провести лише незначну реконструкцію.

Отже, при створенні на базі запропонованої машини лінії по виготовленню мармеладу, підприємство зможе ефективно використати виробничі приміщення та задіяти трудові ресурси при одночасному випуску нових видів продукції, підвищенні попиту на ринку, що пов'язано із зниженням собівартості та покращенням якісних та смакових властивостей готових виробів.

Для комплектації даної лінії також потрібно встановити охолоджуючий конвеєр вартістю 125780 грн., формуєчий прес вартістю 138400 грн., а також

врахувати, що витрати на транспортування та наладку становитимуть 58500 грн., витрати на монтаж даного обладнання складають 18500 грн. Необхідно також зазначити і те, що дана лінія може допускати 10% бракованої продукції. Для запобігання виходу на ринок таких товарів необхідно забезпечити ретельний контроль якості продукції, а для цього окрім поточного, необхідно застосовувати і повторний вид контролю, що потребує додаткової кількості працівників.

Таким чином, загальні витрати по проекту складуть: $Z_{\text{П}1} = 485000 + 125780 + 138400 + 58500 + 18500 = 826180$ грн.

Загалом, слід відмітити, що реконструкція діючих приміщень не передбачає їх суттєвого переобладнання, а також об'єктів основного і допоміжного призначення, як правило, без розширення наявних будівель і споруд основного призначення, спрямоване на вдосконалення виробництва і підвищення його техніко-економічного рівня.

Реконструкція здійснюється по комплексному проекту з метою збільшення виробничих потужностей, покращення якостей і зміни номенклатури продукції, як правило, без збільшення чисельності працівників при одночасному покращенні умов їх праці та охорони навколишнього середовища. До технічного переобладнання діючих підприємств відноситься комплекс заходів по підвищенню техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів та дільниць на основі введення передової техніки і технології, механізації та автоматизації виробництва і заміни застарілого та фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним, а також по вдосконаленню основних і допоміжних служб.

Іншим варіантом розширення номенклатури та обсягів виробництва продукції є закупівля і встановлення австрійської лінії FD87R вартістю 28,3 тис. євро. Продуктивність такої лінії є нижчою від вище розглянутої і становить 150 кг/зміна, але змінні витрати є дещо нижчими за рахунок низької енергомісткості продукції порівняно з попереднім варіантом і

становлять 23,97 грн./кг., в той час як використання вітчизняного обладнання принесе витрати 24,11 грн./кг.

Реалізацією та наладкою обладнання даної фірми на ринку України займається вітчизняне підприємство Рівненської області, що дозволить даному підприємству не витратити кошти на транспортування та наладку обладнання. Специфікою роботи Австрійської лінії є те, що вона розпочинає працювати лише після завантаження сировини у потрібній пропорції згідно з технологією виготовлення конкретного виду продукції, та забезпечує 100% її якість. Дане обладнання є значно компактнішим і не викликає проблем із його встановленням.

Загальні постійні витрати при впровадженні австрійської лінії FD87R по виробництву мармеладної продукції та пастили враховуючи те, що витрати на монтаж складають 20600 грн., а курс євро прогнозується на рівні 30 грн. за одиницю, будуть становити:

$$ЗВ_{п2} = 28300 * 30 + 20600 = 869600 \text{ грн.}$$

Проведемо вибір кращої альтернативи по впровадженню нової лінії для виробництва продукції типу мармеладу та пастили.

Для визначення кращої альтернативи побудуємо дерево рішення (рис. 3.2). При цьому слід керуватись тим, що на сьогоднішній день річний попит на запропонований асортимент мармеладної та пастилової продукції становить в межах 50 тон (табл. 2.10).

Використовуючи дані досліджень, отримані відділом маркетингу ПрАТ "ТерА", попит на дані види продукції буде коливатися в межах від 50 до 80 тон в рік і протягом 5-ти років він становитиме від 100 до 150 тон мармеладних та пастилових виробів. Приймаємо ймовірність збуту таких обсягів відповідно 0,4 та 0,6. Отже, очікувана грошова віддача (ОГВ) буде визначатись як сума очікуваних прибутків (збитків) по кожному з варіантів.

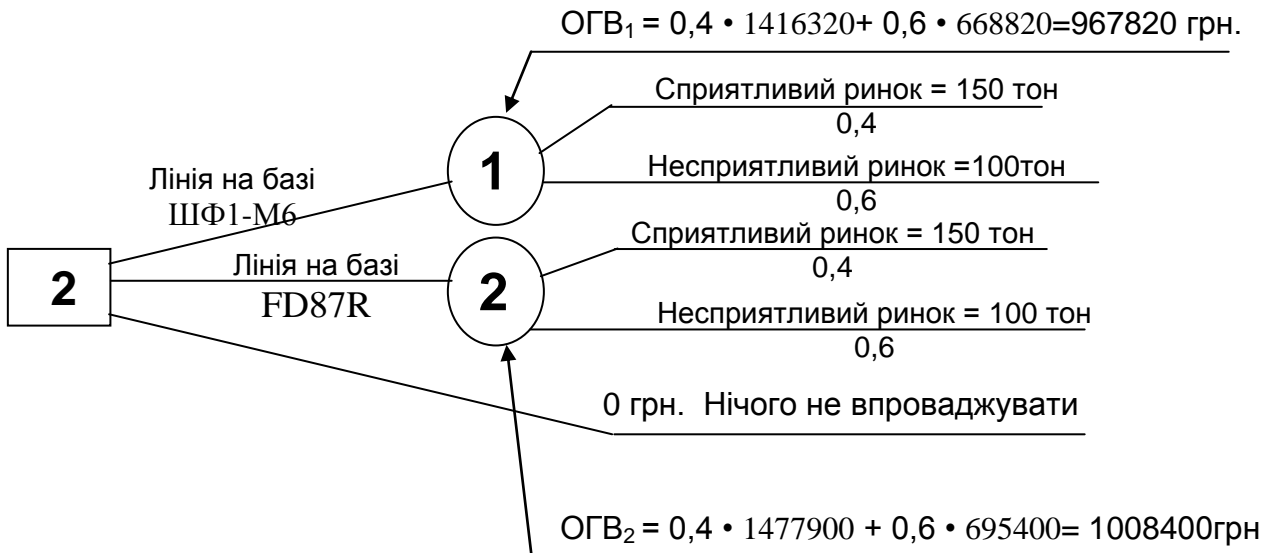

Рис. 3.2. Визначення кращої альтернативи проектного рішення за допомогою дерева рішення

Проведемо розрахунки очікуваних прибутків при сприятливому та несприятливому ринках по першому і другому варіантах:

$$П_{с.1} = (150 * 27100 - 150 * 24110) * 5 - 826180 = 1416320 \text{ грн.};$$

$$П_{н.1} = (100 * 27100 - 100 * 24110) * 5 - 826180 = 668820 \text{ грн.};$$

$$П_{с.2} = (150 * 27100 - 150 * 23970) * 5 - 869600 = 1477900 \text{ грн.};$$

$$П_{н.2} = (100 * 27100 - 100 * 23970) * 5 - 869600 = 695400 \text{ грн.}$$

Як видно з даного дерева рішення (рис. 3.2), кращим альтернативним є рішення по створенню виробничої лінії мармеладу та пастили на базі машини марки FD87R. Очікувана грошова віддача становитиме 1008400 грн., що на 405800 грн. більше ніж у попередньому варіанті. Це дасть змогу ПрАТ “ТерА” ефективно використати виробничі приміщення та задіяти трудові ресурси при одночасному підвищенні можливості реагувати на зміни попиту на ринку.

В загальному, реконструкція діючих приміщень не передбачає їх суттєве переобладнання, а також об’єктів основного і допоміжного значення, і проводиться без розширення наявних будівель і споруд основного

призначення, та спрямоване на вдосконалення виробництва і підвищення його техніко-економічного рівня.

Реконструкція здійснюється по комплексному проекту з метою збільшення виробничих потужностей, покращення якостей і зміни номенклатури продукції, як правило, без збільшення чисельності працівників при одночасному покращенні умов їх праці та охорони навколишнього середовища. До технічного переобладнання підприємства відноситься комплекс заходів по підвищенню техніко-економічного рівня окремих виробництв, цехів та ділянок на основі введення передової техніки і технології, механізації та автоматизації виробництва і заміни застарілого та фізично зношеного обладнання новим, більш продуктивним, а також по вдосконаленню загальнозаводського господарства і допоміжних служб.

Капітальні витрати при впровадженні лінії по мармеладу на базі машини марки FD87R становлять 869600грн. Цю суму підприємство може покрити власними коштами, Частину із неї одержить в результаті продажу старого обладнання по виготовленню даного виду продукції, а також з амортизаційного фонду та інших приналежних ПрАТ "ТерА" коштів.

Змінні витрати на тону випущеної продукції орієнтовно становлять 23970 грн./т. Проведемо уточнений річний розрахунок цих витрат, якщо враховувати, що в середньому підприємство в рік випускає 80 тон продукції.

Таблиця 3.2

Витрати на річний випуск продукції на лінії створеній на базі машини марки FD87R

Показники	Сума
Матеріальні затрати, тис. грн.	1479,4
Витрати на оплату праці, тис. грн.	292,1
Нарахування на заробітну плату, тис. грн.	109,1
Амортизація, тис. грн.	24,0
Інші витрати, тис. грн.	13,0
Разом, тис. грн.	1917,6

Для реалізації проекту підприємству потрібно 172740 грн. Розрахунок чистого прибутку при впровадженні запропонованого заходу проведемо в таблиці 3.3.

Таблиця 3.3

Розрахунок чистого прибутку при використанні лінії FD87R

Показники	Сума
Виручка від реалізації з ПДВ, тис. грн.	3600
ПДВ, тис. грн.	600
Затрати на виробництво реалізованої продукції, тис. грн.	1917,6
Загальний прибуток, тис. грн.	1082,4
Податок на прибуток, тис. грн.	194,8
Чистий прибуток, тис. грн.	887,6

Розрахуємо період окупності даного проекту:

$$ПО = \frac{КЗ}{ЧП}, \quad (3.1)$$

де КЗ – капітальні затрати;

ЧП – чистий прибуток.

Отже, період окупності при впровадженні у ПрАТ «ТерА» лінії FD87R по виготовленню мармеладу становитиме:

$$ПО = \frac{869600}{887600} = 0,99 \text{ року} = 1 \text{ рік}$$

З розрахунку видно, що термін окупності проекту становить рік часу, що значно менше від максимально прийняттого терміну окупності (три роки). А це означає, що проект прийнятний з точки зору періоду окупності, оскільки повернення вкладених в проект коштів відбувається значно швидше від прийнятого терміну. Перевагою даного розрахунку є його простота. Він

дає змогу швидко оцінити ризик проекту та побачити чи окупиться інвестований капітал за прийнятний період часу. Основним недоліком даного методу розрахунку є те, що він не враховує зміну вартості грошей з часом. Через це метод періоду окупності не може вважатися найбільш досконалим відходом для оцінки доцільності інвестицій в технічне оновлення виробництва ПрАТ “ТерА”.

Показником який враховує зміну вартості капітальних вкладень є чиста теперішня вартість проекту. Якщо теперішня вартість майбутніх грошових потоків від проекту вища за його початкову вартість, проект варто реалізовувати. І навпаки, якщо теперішня вартість нижча за початкову, проект слід відхилити, бо від реалізації такого проекту інвестор втрачає кошти. Згідно з визначенням, чиста теперішня вартість схваленого проекту повинна дорівнювати нулю або мати позитивне значення.

Припустимо, що грошові потоки будуть складати величину прогнозованого приросту прибутку по запропонованому проекту (10% у наступні після 2020 року періоди).

Таблиця 3.4

Прогнозовані грошові потоки чистого прибутку від впровадження проекту

Показник	Період отримання грошових потоків		
	2020 рік	2021 рік	2022 рік
Розмір чистого прибутку			
Грошові потоки грн.	887600	976360	1073996
Дисконтовані грошові потоки, грн.	771826	738268	706111

На практиці визначення NPV проводиться за формулою (3.2) [50, с.56]:

$$NPV = -CF_0 + \frac{CF_1}{(1+E)^1} + \frac{CF_2}{(1+E)^2} + \dots + \frac{CF_n}{(1+E)^n} = \sum_{t=1}^n \frac{CF_t}{(1+E)^t}, \quad (3.2)$$

де CF_0 – капітальні вкладення, початкові інвестиції;

CF_n – сподівані чисті грошові потоки у період t ;

t – період часу.

E – приймаємо 0,15 (згідно даних Кабміну на 2020 рік).

$$\text{Отже, NPV} = -869600 + \frac{87600}{(1+0,15)^1} + \frac{976360}{(1+0,15)^2} + \frac{1073996}{(1+0,15)^3} = 1328605 \text{ грн.}$$

Як бачимо, чиста теперішня вартість більша за початкові інвестиції, отже, проект – прийнятний.

Індекс прибутковості – Profitability Index (PI) є відношенням суми наведених ефектів (різниця вигід і поточних витрат) до величини інвестицій. Він розраховується за формулою (3.3) [50, с.56]:

$$PI = \frac{TV}{PV}, \quad (3.3)$$

$$\text{Отже, PI} = \frac{87600}{(1+0,15)^1} + \frac{976360}{(1+0,15)^2} + \frac{1073996}{(1+0,15)^3} / 869600 = 2,53$$

PI тісно пов'язаний з NPV. Якщо NPV позитивна, то й PI > 1, і навпаки. Якщо PI < 1, проект ефективний, якщо PI < 1 – неефективний. Проект має індекс прибутковості 2,53 і тому є вигідним для впровадження.

Період окупності проекту ми визначили попередньо, він складе 1 рік.

Зведемо показники економічної ефективності по запропонованому проекту технічного оновлення виробництва ПрАТ «ТерА» в таблицю 3.5.

Таблиця 3.5

Показники ефективності витрат по здійсненню проекту

Показник	Значення
Період окупності (ПО)	1 рік
Чиста теперішня вартість (NPV)	1328605 грн.
Індекс прибутковості (PI)	2,53

З проведених розрахунків чистої теперішньої вартості та індексу прибутковості видно, що проект є економічно вигідним та реальним для впровадження на даному підприємстві.

Однією з важливих переваг проекту є його невеликі розміри та затрати на реалізацію, що дозволяє використовувати для фінансування кошти підприємства. Організаційна структура управління проектом є невелика за масштабом та не відволікає керівників, які задіяні в ній від виконання своїх прямих обов'язків.

Недоліком проекту є те, що для його реалізації потрібна зупинка виробництва, що призведе до зупинки на певний період часу процесу виготовлення даного виду продукції. Але враховуючи те, що потужність старого обладнання є досить великою і підприємство не встигає реалізовувати відразу всю продукцію, то на період монтажу нової лінії на складі ПрАТ "ТерА" буде в наявності даний товар.

Також постає проблема із розміщенням тимчасово вивільнених працівників. Керівництво в такому випадку повинно прийняти рішення про переведення цих працівників на інші виробничі дільниці, де є потреба у робочій силі. Інколи це полегшується тим, що деякі працівники звільняються на пенсію у зв'язку з відпрацюванням належного терміну.

Під час проведення проектних робіт здійснюється попередній та поточний контроль за їх виконанням та темпами досягнення планових виробничих потужностей. Контроль проекту здійснюється також і після його реалізації. В такому випадку контролюється ефективність роботи нового обладнання, тому що ряд показників можна виявити лише протягом певного періоду. Для здійснення даного контролю використовуються дані, отримані за певний період експлуатації обладнання на основі техніко-економічних показників його функціонування.

3.3. Ефективність використання трудових ресурсів при впровадженні нової лінії та підвищенні якості продукції ПрАТ «ТерА»

В ході реалізації даного проекту підприємство отримає додатковий прибуток за рахунок вивільнення двох працівників, які були задіяні по обслуговуванню старого обладнання, що займалося виготовленням даного виду продукції. Таке вивільнення зумовлене тим, що нова лінія виготовляє стовідсотково якісну продукцію і це спонукає керівництво підприємства зняти з обслуговування лінії одного контролера. Така ситуація посприяла тому, що підприємство отримає економію коштів на суму 73200 грн. в рік.

В результаті впровадження даного проекту відбудеться також скорочення кількості основних робітників на одну особу, що спричинить економію в сумі 67200 грн. в рік. Це може викликати на підприємстві певні непорозуміння між працівниками та керівним складом підприємства. Для того, щоб уникнути непорозумінь, пов'язаних з вивільненням працівників підприємства, керівництво повинно прийняти рішення про переведення цих працівників на інші виробничі дільниці, де є потреба у робочій силі, наприклад у ті цехи, де відбувається перевантаження працівників. Зокрема у дільницях по виробництву вафельної продукції та пряників, оскільки тут на короткий термін часу звільнилося два працівники пенсійного віку. Отже, саме сюди доречно б було задіяти вивільнених працівників.

Перевагою використання даного виду обладнання є випуск високоякісної продукції, проте як і будь-яке інше обладнання воно вимагає чіткого контролю та уваги під час експлуатації, і лише в такому випадку можна досягнути бажаних результатів якості.

До ефективних важелів стимулювання підвищення якості продукції належить преміювання. Так ми пропонуємо розпочати застосування на підприємстві у всіх виробничих підрозділах системи бездефектного виготовлення високоякісної продукції і здачі її відділу контролю з першого пред'явлення. За це робітникам виплачується премія. Її розмір зумовлюється

ступенем досягнення різних показників: сортності чи бальної оцінки якості продукції, частки високоякісної продукції. Ми пропонуємо встановити на підприємстві диференційовану шкалу розмірів премій в залежності від питомої ваги найшвидше зданої високоякісної продукції. Така шкала матиме вигляд таблиці.

Таблиця 3.6

Шкала преміювання працівників ПрАТ “ТерА”

Питома вага найшвидше зданої високоякісної продукції, %	Розмір премії у процентах від тарифної ставки чи відрядного заробітку
70 – 80	10
80 – 90	15
90 – 100	25

Таким чином, можна б було чітко виразити взаємозв’язок міри особистої відповідальності і міри оплати сумлінної праці.

Премії керівникам, спеціалістам і службовцям теж слід встановлювати не лише за показники обсягу, як це робилось на підприємстві до цього часу, а й за досягнення підвищених показників якості продукції, враховуючи те, що на підприємстві є достатньо коштів для забезпечення такого стимулювання праці.

Премії працівникам відділу контролю за якістю ми пропонуємо встановлювати в залежності від якості виробленої підприємством продукції, у повному розмірі нараховувати премію контролерам, якщо немає повернення продукції, відсутні рекамації з вини відділу контролю, у повному обсязі проводиться робота щодо зменшення браку.

Премію контролерам відділу контролю пропонуємо знижувати, якщо з їхньої вини була неправильно оформлена супровідна документація, прийнята недоброякісна сировина, не виконаний графік контролю за технологічним процесом.

Упровадження зазначених вище заходів дасть можливість підприємству покращити господарський стан та укріпити свої позиції на ринку. Дані заходи можуть не принести значного економічного ефекту, оскільки вони є більш організаційного характеру.

У підвищенні питомої ваги високоякісної продукції в загальному обсязі випуску товарів особливу роль відіграють саме організаційні інновації, що передбачають соціальні заходи та підходи до розв'язання даної проблеми. Так розмір фонду економічного стимулювання залежить від питомої ваги високоякісної продукції. Чим більше підприємство випустить продукції високої якості, тим вищим буде його прибуток від реалізації, тим більші можливості соціального розвитку колективу та надання соціальних гарантій.

3.4. Інноваційно-логістичні напрями забезпечення розвитку підприємства

Пристосування до інтересів клієнтів в умовах гострої конкуренції вимагає від фірми-виробника продукції адекватної реакції на ці умови: підвищення якості обслуговування, та перш за все скорочення часу виконання замовлень та безумовне дотримання узгодженого графіку постачання. Тим самим фактор часу поряд з ціною та якістю продукції став визначати успіх функціонування підприємства на сучасному ринку, активно розпочались роботи з оптимізації окремих напрямків товароруку, Вирішуються проблеми з оптимального розміщення складів, визначення оптимальних величин партій постачання товарів, оптимальних схем маршрутів перевезень [18, с.146].

Саме це наштовхує нас на думку, що ПрАТ "ТерА" необхідно застосовувати у своїй діяльності логістику. Оскільки підприємство повністю забезпечене комп'ютерною технікою, яка використовується в основному для ведення бухгалтерського обліку, то було б доцільно підприємству

запровадити програму для оптимізації запасів. А для цього в першу чергу необхідно закупити та встановити відповідну програму, яка дасть можливість значно спростити процес контролю за складом матеріальних цінностей. Вартість такої програми становить 39700 грн.

Загалом, як відомо, логістична система, є адаптивною системою із зворотнім зв'язком, що виконує ті чи інші логістичні функції і операції, складається як правило, з декількох підсистем і має досить розвинуті зв'язки із зовнішнім середовищем [18, с.147].

Впровадження даної пропозиції дасть можливість підприємству краще налагодити матеріальні потоки, які є об'єктами логістичних операцій та логістичних функцій і являють собою сукупність сировини, матеріалів, складових частин, напівфабрикатів, готових виробів, що рухаються від постачальників через виробничі підрозділи до споживачів.

Формування логістичних систем викликало появу терміну “логістичні витрати”. Основу логістичних витрат складають витрати на виконання логістичних операцій (складування, транспортування). За своїм економічним змістом логістичні витрати частково співпадають з витратами на виробництво, транспортування, обіг. В структурі логістичних витрат лівову частку (біля 60 %) складають транспортно-заготівельні витрати, а також на формування та збереження запасів [18, с.146].

В ході логістичного процесу матеріальний потік доводиться до підприємства, потім організовується його раціональний рух по ланцюгу складських та виробничих ділянок, після чого готова продукція доводиться до споживача у відповідності до замовлення останнього.

На фазі виробництва функцією логістики є управління запасами, які включають контроль руху напівфабрикатів та компонентів через усі стадії виробничого процесу, а також переміщення готової продукції на оптові склади та роздрібні ринки збуту.

Впровадження логістичної системи дозволить досліджуваному підприємству ПрАТ “ТерА” значно скоротити часові та фінансові затрати, пов’язані з товарорухом.

Політика підприємства, спрямована на отримання доходів від логістичної діяльності, як правило, приведе до збільшення прибутку, а саме в середньому на 57830 грн. протягом року. Отже, процес підвищення конкурентоспроможності підприємства за рахунок інноваційно-логістичних пропозицій є ефективний, і водночас неперервний та динамічний.

Дане підприємство у своїй діяльності проводить оптові закупки товарів, які являються сировиною для виготовлення продукції і нерідко трапляються випадки, коли ця сировина нагромаджується в складських приміщеннях. Особливістю даної сировини є те, що вона швидко псується і це зумовлює значні втрати для ПрАТ “ТерА”. Саме з цієї причини підприємству вигідно було б активізувати свою діяльність у ролі торгового посередника, відкрити ще хоча б один власний магазин. Це дозволить йому реалізовувати надлишки таких товарів дрібнішим покупцям. В результаті здійснення такої діяльності підприємство зможе отримувати додаткові прибутки за рахунок різниці в оптових та роздрібних цінах, а також зекономити кошти на утриманні складських приміщень.

Висновки до розділу 3

У даному розділі запропоновано інноваційні напрями розвитку підприємства.

У контексті підвищення конкурентоспроможності на ринку досліджуваного підприємства визначено шляхи здійснення товарної інноваційної політики, основну увагу акцентовано на якість та безпечність продукції в сьогоdnішніх умовах, зокрема відповідності її системі НАССР та ДСТУ ISO 22000. У цьому напрямі запропоновано поетапну модель

реалізації заходів із забезпечення якості та безпечності продукції ПрАТ “ТерА”.

Підвищення ефективності виробництва, при подальшому проведенні економічних змін, у великій мірі залежить від вміння вчасно і правильно відреагувати на зміну попиту споживачів. Це можливо лише за наявності та єдності всіх операційних передумов, зокрема наявності прогресивного та гнучкого обладнання та оснащення, відповідної кількості та якості трудових ресурсів, можливості створення і виробництва нових видів продукції та інше. Саме з цією метою для підвищення ефективності роботи підприємства, покращення використання основних виробничих фондів та конкурентоспроможності підприємства у контексті інноваційного розвитку ПрАТ “ТерА” запропоновано проект технічного оновлення обладнання – впровадження нової лінії для виготовлення мармеладу та пастили.

Проведені розрахунки показників ефективності проекту – чистої теперішньої вартості, індексу прибутковості, періоду окупності (чиста теперішня вартість склала 1328605грн., індекс прибутковості – 2,53, період окупності 1 рік) свідчать про те, що проект є економічно вигідним та реальним для впровадження на даному підприємстві.

В ході реалізації запропонованого проекту технічного оновлення виробництва керівництво ПрАТ “ТерА” прийняло виважені та обґрунтовані рішення в сфері кадрового менеджменту. Зокрема підприємство отримає додатковий прибуток за рахунок вивільнення двох працівників, які були задіяні по обслуговуванню старого обладнання, що займалося виготовленням даного виду продукції. Таке вивільнення зумовлене тим, що нова лінія виготовляє стовідсотково якісну продукцію і це спонукає керівництво підприємства зняти з обслуговування лінії одного контролера. Зазначена ситуація посприяла тому, що підприємство отримає економію коштів по заробітній платі в сумі 73200 грн. в рік.

В результаті впровадження даного проекту відбудеться також скорочення кількості основних робітників на одну особу, що спричинить

економію в сумі 67200 грн. в рік. Однак вивільнені працівники звільнені не будуть, їх переведуть в інші цехи чи на інші ділянки по потребі.

В процесі дослідження запропоновано також інноваційно-логістичні напрями розвитку підприємства, зокрема придбання відповідного програмного забезпечення на суму 39700 грн. та впровадження обґрунтованих рішень стосовно оптимізації запасів, організації складського обслуговування та розподілу продукції споживачам.

4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Стан охорони праці ПрАТ «ТерА» та контроль за її станом

На підприємстві ПрАТ "ТерА" охорона праці здійснюється у відповідності до таких нормативно-правових актів: Конституція України, Закон України «Про охорону праці», Кодексу законів України про працю, Закону України «Про пожежну безпеку», Закону України «Про загальнообов'язкове державне страхування від нещасних випадків на виробництві та професійних захворювань, які спричинили втрату працездатності» та інструкцій підприємства.

Охорона праці на виробництві починається з організації управління охороною праці. Роботодавець зобов'язаний створити в кожному структурному підрозділі і на робочому місці умови праці відповідно до нормативно-правових актів, а також забезпечити додержання вимог законодавства щодо прав працівників у галузі охорони праці.

ПрАТ "ТерА" забезпечує функціонування системи управління охороною праці за напрямками:

- створює відповідні служби і призначає посадових осіб, які забезпечують вирішення конкретних питань охорони праці, затверджує інструкції про їх обов'язки, права та відповідальність за виконання покладених на них функцій, а також контролює їх дотримання;

- розробляє за участю сторін колективного договору і реалізує комплексні заходи для досягнення встановлених нормативів та підвищення існуючого рівня охорони праці;

- впроваджує прогресивні технології, досягнення науки і техніки, засоби механізації та автоматизації виробництва, вимоги ергономіки, позитивний досвід з охорони праці тощо;

- забезпечує усунення причин, що призводять до нещасних випадків, професійних захворювань, та здійснення профілактичних заходів, визначених комісіями за підсумками розслідування цих причин;

- організує проведення аудиту охорони праці, лабораторних досліджень умов праці, атестації робочих місць на відповідність нормативним актам про охорону праці в порядку і строки, що встановлюються законодавством;

- вживає за їх підсумками заходів щодо усунення небезпечних і шкідливих для здоров'я виробничих факторів;

- розробляє і затверджує положення, інструкції, інші нормативні акти про охорону праці, що діють у межах підприємства, та встановлюють правила виконання робіт і поведінки працівників на території підприємства, у виробничих приміщеннях, на робочих місцях відповідно до державних міжгалузевих і галузевих нормативно-правових актів про охорону праці, забезпечує безплатно працівників нормативно-правовими актами про охорону праці;

- здійснює постійний контроль за дотриманням працівником технологічних процесів, правил поводження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, використанням засобів колективного та індивідуального захисту, виконанням робіт відповідно до вимог з охорони праці;

- організує пропаганду безпечних методів праці та співробітництво з працівниками у галузі охорони праці;

- вживає термінових заходів для допомоги потерпілим, залучає за необхідності професійні аварійно-рятувальні формування у разі виникнення на підприємстві аварій та нещасних випадків.

Роботодавець несе безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог.

Обов'язки працівника щодо дотримання вимог нормативно-правових актів з охорони праці зводяться до наступних моментів:

- дбати про особисту безпеку і здоров'я, а також про безпеку і здоров'я оточуючих людей в процесі виконання будь-яких робіт чи під час перебування на території підприємства;

- знати і виконувати вимоги нормативних актів про охорону праці, правила поводження з машинами, механізмами, устаткуванням та іншими засобами виробництва, користуватися засобами колективного та індивідуального захисту;

- проходити в установленому порядку попередні та періодичні медичні огляди.

Працівники несуть безпосередню відповідальність за порушення зазначених вимог.

З метою забезпечення пропорційної участі працівників на підприємстві для вирішення будь-яких питань безпеки, гігієни праці та виробничого середовища за рішенням трудового колективу може створюватися комісія з питань охорони праці.

Комісія складається з представників роботодавця та професійної спілки, а також уповноваженої найманими працівниками особи, спеціалістів з безпеки, гігієни праці та інших служб підприємства відповідно до типового положення, що затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду за охороною праці. Рішення комісії мають рекомендаційний характер.

ПрАТ "ТерА" за свої кошти організовує проведення попереднього (при прийнятті на роботу) і періодичних (протягом трудової діяльності) медичних оглядів працівників, які мають справу з харчовими продуктами або таких, де є потреба у професійному доборі, а також щорічного обов'язкового медичного огляду осіб віком до 21 року.

За результатами періодичних медичних оглядів у разі потреби роботодавець повинен забезпечити проведення відповідних оздоровчих заходів.

Проведення медичних оглядів визначається спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади в галузі охорони здоров'я.

ПрАТ "ТерА" має право в установленому законом порядку притягнути працівника, що ухиляється від обов'язкового медичного огляду, до дисциплінарної відповідальності, а також зобов'язаний відсторонити його від роботи без збереження заробітної плати.

ПрАТ "ТерА" за свій рахунок забезпечує позачерговий медичний огляд працівників:

- за заявою працівника, коли він вважає, що погіршення стану його здоров'я пов'язане з умовами праці;
- за своєю ініціативою, коли стан здоров'я не дозволяє працівнику виконувати свої трудові обов'язки.

За час проходження медичного огляду за працівниками зберігаються місце роботи (посада) і середній заробіток.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи повинні проходити за рахунок ПрАТ "ТерА" інструктаж, навчання з питань охорони праці, з надання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків і правил поведінки при виникненні аварії.

Працівники, зайняті на роботах з підвищеною небезпекою або там, де є потреба у професійному доборі, повинні проходити попереднє спеціальне навчання і один раз на рік перевірку знань відповідних нормативно-правових актів про охорону праці. Перелік робіт з підвищеною небезпекою затверджується спеціально уповноваженим центральним органом виконавчої влади з нагляду охороною праці.

Посадові особи, діяльність яких пов'язана з організацією безпечного ведення робіт, під час прийняття на роботу і періодично один раз на три роки, проходять навчання, а також перевірку знань з питань охорони праці за участю профспілок.

Працівники, у тому числі посадові особи, які не пройшли навчання, інструктаж і перевірку знань з охорони праці, не допускаються до роботи

Коли у працівників, у тому числі посадових осіб, виявлені незадовільні знання з питань охорони праці, вони повинні у місячний строк пройти повторне навчання і перевірку знань.

Фінансування охорони праці у ПрАТ "ТерА" здійснюється за рахунок власних коштів, які належать до валових витрат юридичної особи, яка відповідно до законодавства використовує найману працю, визначаються згідно з переліком заходів та засобів з охорони праці, що затверджується Кабінетом Міністрів України.

4.2. Оцінювання умов охорони праці на досліджуваному підприємстві

Для оцінювання рівня травматизму на підприємстві розраховують показники його частоти й тяжкості:

$$P_{\text{чт}} = 100 - \frac{A}{T}; \quad P_{\text{тт}} = \frac{D}{A} \quad (4.1)$$

де $P_{\text{чт}}$ – показник частоти травматизму; A – кількість випадків травматизму за звітний період; T – середньоспискова чисельність працівників; $P_{\text{тт}}$ – показник тяжкості травматизму; D – кількість днів непрацездатності.

Для досліджуваного підприємства дані показники складуть:

$$P_{\text{чт}} = 100 - 2/190 = 99,8;$$

$$\text{Отже, } P_{\text{тт}} = 28/2 = 14.$$

Показник непрацездатності – це число людино-днів непрацездатності, що припадає на 100 працівників:

$$P_{\text{т}} = 100 \frac{D}{T}. \quad (4.2)$$

$$\text{Отже, } P_{\text{т}} = 100 \cdot \frac{28}{190} = 14.7 \%$$

Відповідно до проведених досліджень бачимо, що у ПрАТ "ТерА" досить низький рівень травматизму. Це в першу чергу досягнуто завдяки проведеній автоматизації виробництва.

З метою контролю за станом охорони праці на підприємстві проводяться такі його організаційні методи, а саме:

- контроль за технічним станом обладнання, інструментів, будівель і споруд;

- контроль за дотриманням вимог нормативних документів з охорони праці;

- нагляд за обладнанням підвищеної небезпеки;

- організація навчання, перевірка знань з питань охорони праці і інструктажів робітників підприємства;

- контроль за виконанням технологічного процесу відповідно до вимог охорони праці;

- організація належних умов до проїздів і проходів відповідно до вимог охорони праці;

- забезпечення працівників засобами індивідуального та колективного захисту;

- забезпечення відповідними знаками безпеки, плакатами.

Серед санітарно-гігієнічних заходів слід виділити:

- контроль за впливом виробничих факторів на здоров'я працівників;

- забезпечення санітарно-побутових умов згідно з діючими нормами;

- атестація робочих місць відповідно до їх нормативним актам з охорони праці;

- планування заходів щодо поліпшення санітарно-гігієнічних умов праці;

- паспортизація санітарно-технічного стану умов праці.

Серед соціально-економічних заходів виділимо:

- надання пільг і компенсацій працівникам, які працюють зі шкідливими і небезпечними умовами праці;

- створення умов для економічної зацікавленості роботодавця і працівника у поліпшенні умов і підвищенні безпеки праці;
- соціальне страхування працівників роботодавцем;
- фінансування заходів з охорони праці;
- відшкодування роботодавцем працівнику збитків у разі каліцтва.

До лікувально-профілактичних заходів слід віднести:

- надання медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків на виробництві;
- контроль за здоров'ям працюючих протягом їхньої трудової діяльності;
- проведення медичних оглядів працівників (попередніх та періодичних);
- дотримання охорони праці жінок, неповнолітніх та інвалідів;
- відшкодування потерпілому працівнику витрат на лікування, протезування, придбання транспортних засобів та інші види медичної допомоги згідно із законом.

Згідно з Законом України «Про соціальне страхування», на підприємстві, потерпілому при настанні нещасного випадку відшкодовується завдання шкода, вона може бути у вигляді щомісячної страхової виплати, одноразової допомоги потерпілому у результаті втрати одного із членів його сім'ї та у вигляді пенсій сім'ям, які втратили годувальника або у зв'язку з інвалідністю.

Для визначення розміру виплати відшкодування потерпілому, Фондом соціального страхування визначається ступінь втрати працездатності, його професія, час та основні причини нещасного випадку. І тоді, відповідно до отриманої інформації встановлюється група інвалідності, розмір виплат та рівень необхідної медичної допомоги.

Заподіяння працівнику психологічної дії, яка призведе до порушення його душевного стану, привичного життєвого процесу та психологічних травм, веде за собою матеріальне відшкодування в результаті заподіяння моральної шкоди.

4.3. Аналіз пожежної безпеки на підприємстві ПрАТ «ТерА»

Регулювання та забезпечення вимог пожежної безпеки на підприємстві здійснюється відповідно до Закону України «Про пожежну безпеку», Правилами пожежної безпеки в Україні та іншими нормативно-правовими актами.

Забезпеченням відповідної пожежної безпеки на підприємстві займається інженер з охорони праці та начальники відповідних дільниць. Головними їх завданнями є забезпечення вогнегасниками, встановлення та перевірка автоматичних систем пожежогасіння, в результаті виникнення пожежі встановити її основні причини, до якої категорії пожежної небезпеки слід віднести підприємство, проведення інструктажів серед працівників про правила пожежної безпеки тощо.

Протипожежний захист досліджуваного підприємства ПрАТ "ТерА", включає наступну систему заходів, спрямованих на попередження виникнення пожеж:

1. Підготовка і видання в кінці року письмового наказу «Про організацію пожежної безпеки на підприємстві на наступний рік».

2. Організація і проведення протипожежних інструктажів, проведення спеціального навчання з посадовими особами та працівниками підприємства згідно з «Типовим положенням про інструктажі, спеціальне навчання та перевірку знань з питань пожежної безпеки на підприємствах, в установах та організаціях України» та згідно «Переліку посад, при призначенні на які особи зобов'язані проходити навчання і перевірку знань з питань пожежної безпеки, та порядок їх організації», затверджених наказом ДСНС України.

3. Усі працівники при прийнятті на роботу і за місцем роботи повинні проходити інструктажі з питань пожежної безпеки. Допуск до роботи осіб, які не пройшли навчання, протипожежного інструктажу і перевірки знань з питань пожежної безпеки, забороняється.

4. Встановлення можливості паління (місце для куріння), застосування відкритого вогню, побутових нагрівальних приладів, порядку проведення вогневих робіт.

5. Підтримання в справному стані блискавко-захисту на підприємстві згідно з вимогами ВБН 58-87 та Інструкції по влаштуванню блискавко-захисту будівель та споруд РД 34.21.122-87.

6. Проведено вогнезахисну обробку дерев'яних конструкцій будівель на об'єктах підприємства згідно з вимогами та рекомендаціями.

7. Розміщення на території і об'єктах підприємства відповідних знаків безпеки, оформлених згідно з вимогами та рекомендаціями, викладеними у відповідних ГОСТах.

8. На підприємстві встановлений порядок (система) оповіщення людей про пожежу.

Відповідно до проведених досліджень стан пожежної безпеки на досліджуваному підприємстві є надзвичайно високий; тут застосовано всі новітні технології, щодо попередження і запобігання пожежам і виконуються усі рекомендації згідно Закону України «Про пожежну безпеку».

4.4. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Основні небезпеки та їх оцінка для ПрАТ «ТерА»

Природно, що більшість інтуїтивно розуміє значення безпеки. Це і запобігання хворобам, і порушення установленого способу життя тощо. Тому простіше визначити відсутність безпеки, ніж її наявність.

Якщо звернутися до явища безпеки, то слід окреслити принаймні чотири її суттєві ознаки:

- універсальність: безпека турбує всіх людей, оскільки має загальні загрози нормальному життю;

- взаємозалежність складників: безпека нині більше не стосується тільки окремої людини, соціальної групи чи навіть країни;

- підконтрольність розвитку подій: про безпеку можна говорити тільки тоді, коли та чи інша небезпека виявляється на ранніх стадіях виникнення. Значно дешевше і гуманніше діяти на ранніх етапах і діяти відповідно з розвитком подій, ніж пускати події на самоплив;

- проблемність людського життя, яка не дає змоги повністю розв'язати проблему безпеки особи, домагатися абсолютної ліквідації небезпеки. Усіляка діяльність потенційно небезпечна, тому що завжди несе деякий ризик.

Виходячи з розглянутого, можна зазначити, що безпечна життєдіяльність – це складна система, яка здатна забезпечити і підтримати в середовищі буття певні умови життя та всі види діяльності людей.

До факторів, що забезпечують безпеку життєдіяльності, необхідно віднести екологічні, фізіологічні, медичні, виробничо-побутові, правові та інші, при яких забезпечується і підтримується повноцінне життя і діяльність людей.

Небезпека для життя людини може виникнути як при надзвичайних ситуаціях, так і при звичних умовах буття, тому проблема забезпечення безпеки життєдіяльності має бути забезпечена як у нормальних умовах середовища життя, так і в надзвичайних умовах.

До першої групи можна віднести вирішення таких проблем:

- охорона здоров'я;
- охорона прав людини та громадського порядку;
- охорона праці;
- захист навколишнього природного середовища.

До другої групи можна віднести вирішення проблем, які виникають при надзвичайних ситуаціях:

- захист населення в надзвичайних ситуаціях;
- запобігання або зниження наслідків надзвичайних ситуацій.

Як відомо, ПрАТ "ТерА" у своїй виробничій діяльності застосовує холодильне обладнання з холодоагентом – небезпечною речовиною аміаком, що має IV ступінь хімічної небезпеки. Найбільша можлива кількість аміаку на підприємстві – 0,5 тонни.

Небезпека аміаку для людини:

- небезпечний при вдиханні;
- при високих концентраціях – можливі летальні випадки;
- викликає сильний кашель, задуха;
- пари діють сильно дратівливо на слизові оболонки, шкірні покриви, викликає сльозотечу;
- при зіткненні зі шкірою – викликає обмороження.

Перша медична допомога:

- винести потерпілого на свіже повітря;
- зняти протигази, звільнити від одягу, що стискає тіло;
- забезпечити тепло, спокій.

При відсутності дихання:

- зробити штучне дихання;
- шкіру, ніс, рот, очі промивати: протягом 10-15 хвилин струменем води або 2% розчином борної кислоти;
- у ніс закапати тепле оливкова чи вазелінове масло;
- відкриті місця шкіри обробити рясним промиванням теплою водою.

Транспортувати в лікувальний заклад в лежачому положенні (у випадках тяжкого та середнього ступеня важкості), після промивання слизової очей.

Проведемо також оцінку можливої хімічної небезпеки, яка може виникнути для підприємства.

Вихідні дані для оцінки: забезпеченість протигазами на підприємстві 80%. Погодні умови: вітер 1 м/с, ізотермія. Працівників на підприємстві 190 чол. Місцевість відкрита. Хмара зараженого повітря рухається в

напрямку населеного пункту, який знаходиться на відстані 1000 м, в якому проживає 5000 чол. Мешканців, на 0% забезпечених протигазами.

1. Визначимо ступінь вертикальної стійкості приземного шару повітря за допомогою прогнозу погоди. При умовах швидкості вітру 1м/с., ніч, ясно – ступінь вертикальної стійкості – ізотермія.

2. Визначаємо глибину, ширину і площу ЗХЗ.

При оптимальних умовах для розповсюдження хмари зараженого повітря глибина розповсюдження хмари зараженої СДОР відповідає:

$$Г = 0.7(\text{км})$$

Визначимо ширину ЗХЗ за формулою:

$$Ш = K_w \times Г(\text{км}) \quad (4.3)$$

де K_w – коефіцієнт ширини ЗХЗ, який при ізотермії = 0,15.

$$\text{Отже, } Ш = 0.15 \times 0.7 = 0.105(\text{км})$$

Площу ЗХЗ визначаємо за формулою:

$$\begin{aligned} S_{\text{зхз}} &= 0,5 \times Г \times Ш(\text{км}^2) \\ S_{\text{зхз}} &= 0,5 \times 0.7 \times 0,105 = 0.0367(\text{км}^2) \end{aligned} \quad (4.4)$$

3. Час підходу хмари зараженого повітря до межі зони можливого хімічного забруднення визначаємо за формулою:

$$t_{\text{підх}} = R / 60W(\text{хв}) \quad (4.5)$$

де R – відстань від джерела зараження до заданого об'єкту (м) = 500(м). W – середня швидкість переміщення хмари зараженого повітря (м/с), яку знаходимо за формулою:

$$W = (1,5 - 2)V$$

(4.6)

де V – швидкість вітру в приземному шарі повітря (м/с).

1,5 при $R < 10\text{км}$;

2,0 при $R \geq 10\text{км}$

$$\text{Отже, } t_{\text{підх}} = 1000 / 60_c \times 1,5 \times 1_{\text{м/с}} = 25.05(\text{хв})$$

Отже, час за який необхідно провести оповіщення та евакуацію працівників із зони хімічного зараження, повинен бути меншим, ніж 25 хв.

4. Час вражаючої дії СДОР залежить від часу її випаровування із зараженої поверхні, площі розливу та швидкості вітру.

Тривалість вражаючої дії аміаку знаходимо за формулою:

$$T = t_v \times K_g (\text{год}) \quad (4.7)$$

де, t_v – час випаровування СДОР = 20год.

$$\text{Отже, } T = 20\text{год} \times 1 = 20(\text{год})$$

5. Можливі втрати в осередку хімічного ураження залежать від умов розташування людей та захищеності їх засобами індивідуального захисту і визначаються за формулою:

$$B = N \times B_1 (\text{чол}), \quad (4.8)$$

де N – кількість людей (чол); B_1 – можливі втрати людей в осередку ураження (%) в залежності від умов їх розташування і забезпеченості протигазами.

Визначимо можливі втрати серед працюючих:

$$N=190 \text{ чол.}, B_1=25\%.$$

$$\text{Отже, } B = 190 \times 0,25 = 48(\text{чол})$$

Визначаємо структуру втрат працюючих::

- легко уражені: $B_{лy} = 48 \times 0,25 = 12(\text{чол})$
- уражені середнього і тяжкого ступеня: $B_{cm} = 48 \times 0,4 = 19(\text{чол})$
- смертельно уражені: $B_{cy} = 42 \times 0,35 = 17(\text{чол})$

Отже, якщо хімічно небезпечний об'єкт потрапляє у зону хімічного зараження, тривалість дії аміаку становить 20 год., час підходу хмари зараженого повітря 25,05хв. У такому випадку необхідно терміново провести оповіщення працівників хімічно небезпечного об'єкту про загрозу хімічного ураження та негайно евакуюватись в напрямку, перпендикулярному до руху хмари зараженого повітря.

Висновки до розділу 4

Отже, забезпечення необхідних умов праці та пожежної безпеки досліджуваного підприємства ПрАТ "ТерА" залежить від організованості керівництва та його здатності управляти, організації сприятливої обстановки на робочому місці та визначаються наявністю необхідних коштів для забезпечення працівників засобами індивідуального захисту, вентиляційною системою, загальною автоматизованою системою пожежогасіння тощо.

Охорона праці відіграє важливу роль в діяльності підприємства, оскільки дозволяє знизити втрату здоров'я працівників і убезпечити їх життя від різного роду небезпек та загроз.

5. ЕКОЛОГІЯ

5.1. Актуальність охорони навколишнього середовища в умовах сьогодення

Рік за роком погіршується екологічна ситуація у нашій країні, що найчастіше зумовлено антропогенною діяльністю. Екологи виділяють вісім найбільших екологічних проблем: неякісна вода, забруднення повітря, деградація земельних ресурсів, знищення лісів, небезпечні геологічні процеси, об'єкти військової діяльності, Чорнобильська катастрофа та побутові та промислові відходи.

Негативні наслідки впливу на природне середовище визначаються: неперервно зростаючими масштабами споживання природних ресурсів, що приводять до їх вичерпання; забрудненням природного середовища відходами господарської діяльності, що погіршує її якість і негативно впливає на здоров'я людей.

Значну частку щодо забруднень займає промисловість та її викиди. Забруднення в екології – це зміна якості навколишнього середовища, яка спроможна викликати негативні наслідки в рослинному чи тваринному світі або порушити рівновагу в природі. Зміна якості може бути викликана багатьма видами забруднень: механічними, хімічними, фізичними.

Наслідки промислової діяльності суспільства: теплове забруднення атмосфери в результаті спалювання пального; зменшення вмісту кисню (техносфера витрачає кисень в 14 разів більше, ніж потрібно тваринному світу); збільшення викидів оксиду та діоксиду вуглецю CO і CO₂ (за останні 100 років його викиди (CO₂) збільшилися у 30 разів, викиди SO₂ збільшилися у 20 разів, викиди оксиду свинцю PbO зросли у 20 разів); зменшення товщини озонового шару планети призвело до проникнення шкідливого для здоров'я ультрафіолетового проміння. Промислові викиди сірчистого

ангідриду, оксидів азоту, сполук хлору значно забруднюють атмосферу Землі. Тверді промислові відходи, хімічні викиди, викиди нафтопродуктів призвели до забруднення води.

Значної шкоди екологічному стану завдає також масова урбанізація.

5.2. Забруднення довкілля, що виникнуть в результаті реалізації проектних рішень ПрАТ «ТерА»

В системі управління охороною навколишнього середовища в якості підсистеми управління розглядається вся соціально-економічна діяльність підприємства, результатом якої є усунення збитків, завданих навколишньому середовищу. Проте для кожного виду діяльності характерні свої виникаючі в процесі виробництва відходи, шкідливі відходи, які є одним з продуктів його виду діяльності, і які негативно впливають на навколишнє середовище. Кількість та склад цих відходів можуть бути функцією багатьох змінних. Це залежить від сировини, технології, розмірів, типу та кількості обладнання підприємства, інтенсивності роботи.

В результаті діяльності ПрАТ "ТерА" в атмосферне повітря викидаються забруднюючі речовини, які негативно впливають на природне середовище. Негативні наслідки цього впливу визначаються неперервно зростаючими масштабами споживання прородних ресурсів, що приводить до їх вичерпання, забрудненням природного середовища відходами господарської діяльності, що погіршує її якість та негативно впливає на здоров'я людей, здійснення передбачених, але екологічно необґрунтованих змін в природному середовищі, наслідки яких за розмірами збитків перевищують початковий економічний ефект чи інший ефект. Так в результаті роботи товариства відбуваються викиди в атмосферу забруднюючих речовин, поданих у таблиці 5.1.

Таблиця 5.1

Викиди в атмосферу забруднюючих речовин ПрАТ "ТерА"

№ п/п	Забруднюючі речовини	Викиди, тонн/рік
1	Всього	5,349
2	у тому числі: тверді	0,286
3	газоподібні та рідкі	5,063
4	з них: сірчистий ангідрид	0,087
5	окис вуглецю	3,062
6	окисли азоту	1,334
7	леткі органічні сполуки	0,501
8	інші газоподібні та рідкі	0,079

У процесі виробничої діяльності ПрАТ "ТерА" здійснює викиди також і специфічних забруднюючих речовин, котрі також негативно впливають на довкілля, перелік яких представлено у таблиці 5.2.

Таблиця 5.2

Викиди в атмосферу специфічних забруднюючих речовин ПрАТ "ТерА"

№ п/п	Специфічні забруднюючі речовини	Викиди, тонн/рік
1	Аміак	0,070
2	Кислота оцтова	0,048
3	Фурфурол	0,009
4	Спирт етиловий	0,453
5	Оксид заліза	0,003
6	Пил борошна	0,104
7	Пил деревний	0,178
8	Інші речовини	0,739

Отже, як бачимо з вище наведених даних, ПрАТ "ТерА" здійснює різноманітні викиди забруднюючих речовин в атмосферу, що негативно впливає як на довкілля в цілому, так і безпосередньо на фінансову діяльність підприємства, оскільки необхідно витратити значні кошти на сплату екологічних зборів за викиди забруднюючих речовин та розміщення відходів в межах встановлених лімітів. Для усунення такої ситуації підприємству необхідно запровадити ряд заходів щодо покращення екологічного стану.

5.3. Упровадження природоохоронних заходів ПрАТ «ТерА»

У результаті специфіки своєї діяльності (виготовлення кондитерських виробів) ПрАТ "ТерА" здійснює забруднення, значною мірою, повітря та води.

Велика увага на підприємстві приділяється плануванню охорони та раціонального використання водних ресурсів, розробляються заходи по скороченню водоспоживання на господарсько-побутові і виробничі потреби, розраховується об'єм оборотної та повторно використовуваної води, визначається можливий викид стічних вод в міру забруднення, планується скорочення викидів забруднених стічних вод в результаті розробки різних заходів по вдосконаленню техніки, технології та організації виробництва.

На підприємстві розробляється ряд технологічних та організаційних заходів щодо охорони навколишнього середовища.

До технологічних заходів відносяться впровадження безвідходних та маловідходних технологічних процесів, забезпечення комплексного використання основної сировини та побічної продукції. Це дозволяє скоротити невиробничі витрати та зменшити забрудненість стічних речовинами, 90% яких органічного походження (жири, білок та інші).

До організаційних відносяться заходи повторного та оборотного водозабезпечення, врахування гідрогеологічних умов, очищення і контролю складу стічних вод. При організації повторного водозабезпечення

передбачають використання без спеціальної обробки незабрудненої води на виробничі та побутові потреби підприємства. В перелік заходів по оборотному водозабезпеченню включають проведення спеціальної обробки води (очистку, охолодження, нагрів) для використання у виробництві. Проте використання очисних споруд, навіть найефективніших, різко скорочує рівень забруднення навколишнього середовища, однак не розв'язує цієї проблеми повністю, оскільки в процесі функціонування цих установок також утворюються відходи, хоча і в меншому обсязі.

При плануванні охорони та раціонального використання водних ресурсів на підприємстві розробляються також заходи по ефективному використанню води, зниженню її споживання і тим самим попередженню забруднення водного середовища та скорочення витрат на її очищення. Для цього передбачається економне використання води в технологічних процесах, санітарній обробці обладнання та виробничих приміщень, чіткий контроль за використанням водних ресурсів тощо.

Висновки до розділу 5

Підсумовуючи результати дослідження у даному розділі, слід зазначити, що для зниження забруднення навколишнього природного середовища в процесі роботи досліджуваного підприємства ПрАТ "ТерА" необхідно проводити заходи по очищенню стічних вод, зменшенню шкідливих викидів в атмосферу та упровадження еко-інноваційних технологій.

В цілому, підприємство зацікавлене у проведенні заходів із охорони навколишнього середовища, оскільки зростання кількості шкідливих викидів призводить до зростання штрафних санкцій, які йому пред'являються, що є небажаним явищем у зв'язку із зменшенням в такому разі прибутку, який отримує підприємство в процесі господарської діяльності та може бути використаний для подальшого його розвитку та забезпечення ефективної діяльності.

ВИСНОВКИ

Актуальність проблеми розвитку підприємств з акцентом на його інноваційній складовій з орієнтацією на ринкові можливості за умов посилення європейського вектора розвитку України є незаперечною.

Підсумовуючи результати проведеного у даній магістерській роботі дослідження можна відмітити наступне:

1. Узагальнюючи існуючі теоретичні підходи до визначення сутності понять «розвиток сучасних суб'єктів господарювання», «інновація», «інноваційний процес», «інноваційна діяльність», «інноваційний розвиток» слід зазначити про їх тісний взаємозв'язок, взаємозалежність та взаємообумовленість. Усі вони є ключовими детермінантами, які визначають ефективність сучасних реформ у напрямі активізації євроінтеграційної політики нашої держави та формування платформ для її успішної реалізації.

2. Розвиток підприємства – це завжди позитивний поступ, що означає якісні зміни в його діяльності, зокрема оновлення організаційної структури, удосконалення системи управління, підвищення ефективності функціонування загалом, опираючись на такі ключові напрями як: удосконалення технології, впровадження нової техніки та методів організації праці, підвищення якості продукції та конкурентоспроможності, нарощування експортного потенціалу тощо.

3. Що ж стосується інноваційного розвитку підприємства, то його, у більшості випадків, ототожнюють із техніко-технологічним станом, інноваційним потенціалом, процесом впровадження інновацій тощо. Загалом, на нашу думку, це є комплексне поняття, яке в повній мірі характеризують такі детермінанти як: частота і ефективність впровадження на підприємстві інновацій; його потенціал щодо розробки і впровадження інновацій, тобто ефективне використання усіх наявних ресурсів для цього; готовність персоналу підприємства до змін та рівень зацікавленості працівників у результатах реалізації інновацій.

4. Досліджуючи історію, етапи розвитку та основні показники діяльності досліджуваного підприємства кондитерської галузі – ПрАТ “ТерА” слід зазначити, що воно зарекомендувало себе з найкращої сторони. На підставі аналізування основних техніко-економічних показників діяльності ПрАТ “ТерА” бачимо, що протягом досліджуваного періоду – 2016-2018 років, виручка від реалізації продукції поступово зменшувалась, і у 2018 році склала 49495 тис. грн. Відповідно собівартість реалізованої продукції, протягом цього періоду також зменшилась на 2118 тис. грн. у 2017 році, та на 534 тис. грн. у 2018 році і склала 44668 тис. грн. Чистий прибуток у 2017 році зменшився на 628 тис. грн., у 2018 році він зріс і склав 801,6 тис. грн. що є позитивним моментом у діяльності досліджуваного підприємства.

5. На основі проведеного аналізу показників ліквідності, фінансової стійкості та платоспроможності ПрАТ “ТерА” за період 2016-2018рр. спостерігаємо позитивну динаміку росту більшості з них. Тому можна констатувати той факт, що фінансовий стан товариства задовільний. Така ситуація вказує на фінансову незалежність підприємства, його можливості та виробничий потенціал для розвитку діяльності та підвищення ефективності виробництва.

6. Аналіз продуктивності праці свідчить про те, що у 2017 році порівняно з 2016 роком виробіток одного працівника підприємства знизився на 14,1 тис. грн. (4,5%), а у 2018 році на 39,8 тис. грн. порівняно з 2017 роком, або на 13,3%. Відповідно знизився й виробіток продукції у розрахунку на одного робітника: у 2017 році порівняно з 2016 роком на 21,5 тис. грн. (5,5%), у 2018 році порівняно з 2017 роком на 41,6 тис. грн. (11,3%).

7. Порівнюючи показники ефективності використання основних фондів підприємства спостерігаємо позитивну їх динаміку: фондівдача за 2016-2018 роки зросла (у 2017 році на 1,26 порівняно з 2016 роком, а у 2018 році на 0,81 порівняно з 2017 роком), а фондомісткість навпаки знизилась (у 2017 році на 0,03, у 2018 році на 0,02). Такі факти вказують на підвищення

ефективності виробничо-господарської діяльності досліджуваного підприємства.

8. Аналізуючи у контексті розвитку підприємства його збутову діяльність, бачимо, що вона є ефективною. За останні роки підприємство освоїло значну кількість нових видів продукції: печива, зефіру, цукерок та інше, які користуються попитом на ринку і знайшли свого споживача. Особливо популярними стали подарункові сувенірні набори цукерок, зефіру та ін. продукції, які відомі по всій Україні та за її межами. Саме вони й підкреслюють, що Тернопільська кондитерська фабрика є справжнім брендом Тернопілля. Проведений аналіз виробництва та збуту продукції ПрАТ “ТерА” за основними її асортиментними позиціями свідчить, що основну частку в загальному обсязі виробництва кондитерської продукції займають мучнисті вироби (90,8 %), цукристи, в свою чергу, складають 9,2 % від сумарної кількості виробів.

9. У контексті підвищення конкурентоспроможності на ринку досліджуваного підприємства визначено шляхи здійснення товарної інноваційної політики, основну увагу акцентовано на якість та безпечність продукції в сьогоdnішніх умовах, зокрема відповідності її системі НАССР та ДСТУ ISO 22000. У цьому напрямі запропоновано поетапну модель реалізації заходів із забезпечення якості та безпечності продукції ПрАТ “ТерА”.

10. Підвищення ефективності виробництва, при подальшому проведенні економічних змін, у великій мірі залежить від вміння вчасно і правильно відреагувати на зміну попиту споживачів. Це можливо лише за наявності та єдності всіх операційних передумов, зокрема наявності прогресивного та гнучкого обладнання та оснащення, відповідної кількості та якості трудових ресурсів, можливості створення і виробництва нових видів продукції та інше.

11. Саме з цією метою для підвищення ефективності роботи підприємства, покращення використання основних виробничих фондів та

конкурентоспроможності підприємства у контексті інноваційного розвитку ПрАТ “ТерА” запропоновано проект технічного оновлення обладнання – впровадження нової лінії для виготовлення мармеладу та пастили.

Проведені розрахунки показників ефективності проекту – чистої теперішньої вартості, індексу прибутковості, періоду окупності (чиста теперішня вартість склала 1328605грн., індекс прибутковості – 2,53, період окупності 1 рік) свідчать про те, що проект є економічно вигідним та реальним для впровадження на даному підприємстві.

12. В ході реалізації запропонованого проекту технічного оновлення виробництва керівництво ПрАТ “ТерА” прийняло виважені та обґрунтовані рішення в сфері кадрового менеджменту. Зокрема підприємство отримає додатковий прибуток за рахунок вивільнення двох працівників, які були задіяні по обслуговуванню старого обладнання, що займалося виготовленням даного виду продукції. Таке вивільнення зумовлене тим, що нова лінія виготовляє стовідсотково якісну продукцію і це спонукає керівництво підприємства зняти з обслуговування лінії одного контролера. Зазначена ситуація посприяла тому, що підприємство отримає економію коштів по заробітній платі в сумі 73200 грн. в рік.

В результаті впровадження даного проекту відбудеться також скорочення кількості основних робітників на одну особу, що спричинить економію в сумі 67200 грн. в рік. Однак вивільнені працівники звільнені не будуть, їх переведуть в інші цехи чи на інші ділянки по потребі.

13. В процесі дослідження запропоновано також інноваційно-логістичні напрями розвитку підприємства, зокрема придбання відповідного програмного забезпечення на суму 39700 грн. та впровадження обґрунтованих рішень стосовно оптимізації запасів, організації складського обслуговування та розподілу продукції споживачам.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Закон України «Про інноваційну діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2002. № 36 (зі змінами і доповненнями).
2. Закон України «Про науково і науково-технічну діяльність». *Відомості Верховної Ради України*. 2001. № 24 (зі змінами і доповненнями).
3. Закон України «Про пріоритетні напрями інноваційної діяльності в Україні». *Відомості Верховної Ради України*. 16 січня 2003. №433-IV (зі змінами і доповненнями).
4. Алексеев А.П. Краткий философский словарь. М.: Проспект, 1999. 217 с.
5. Андрушків Б. М., Малюта Л.Я. Стратегічне управління інноваційним розвитком підприємства : навч. посіб. Тернопіль: Терно-Граф, 2010. 280с.
6. Андрушків Б.М. Малюта Л.Я. Мельник Л.М. Прикладні аспекти ринку інновацій : навч. посіб. Тернопіль: Терно-Граф, 2010. 168с.
7. Афанасьев Н.В. Управление развитием предприятия. Х.: ИД «ИНЖЭК», 2005. 184 с.
8. Бабічев О.П. Організація управління промисловим підприємством : наук.-метод. посібник. К.: КНЕУ, 2004. 90 с.
9. Босенко В.А. Всеобщая теория развития. К.: Екс. Об, 2001. 311с.
10. Бишук Ю. І. Світові тенденції в управлінні інноваційною діяльністю. *Теоретичні та практичні аспекти стійкого розвитку економіки України* : матеріали Всеукраїнської студентської науково-практичної конференції (м. Чортків, 14–15 листопада 2019 р.). С.256-257.
11. Васюк Н. В. Формування механізму стійкого розвитку підприємств. *Інноваційна економіка*. 2012. №10. С. 125-131.
12. Волошин А. Механізм управління розвитком підприємств *Наукові записки ТНПУ*. 2007. №21. С. 139-146.

13. Гайдуцький П. Україна – ЕС: проблеми інтеграції. URL: <http://gazeta.zn.ua/international/ukraina-es-problemy-integracii-.html>.
14. Гальчинський А., Геєць В., Семиноженко В. Інноваційна стратегія українських реформ : монографія. К.: Знання України, 2002. 336с.
15. Гаман М. В. Управління інноваціям: Україна та зарубіжний досвід: монографія. К.: Вікторія, 2011. 312 с.
16. Герасимчук В.Г. Розвиток підприємства: діагностика, стратегія, ефективність: монографія. К.: Вища школа, 1995. 265с.
17. Горняк О.В. Доленко Л.Х. Розвиток підприємства в сучасних теоретичних концепціях. *Вісник Хмельницького національного університету*. Серія: Економічні науки. Хмельницький, 2011. № 2. Т 3. С.29-32.
18. Германчук А.М. Комерційна діяльність: Маркетинг, логістика, збут : навч. посібн. К.: «Професіонал», 2004. 288с.
18. Гриньов А.В. Інноваційний розвиток промислових підприємств: концепція, методологія, стратегічне управління : монографія. Х.: ІНЖЕК, 2003. 308 с.
19. Друкер П.Ф. Управление инновационными результатами: пер. с англ. М.: Технологическая школа бизнеса, 1992. 192с.
20. Жихор О.Б. Куценко Т.М. Інноваційний розвиток регіону: монографія. К. : УБС НБУ, 2012. 251 с.
21. Забродский В.А, Кизим Н.А. Развитие крупномасштабных экономико-производственных систем. Харьков: Бизнес Информ, 2000. 72 с.
22. Йохна М. А. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. К.: ВЦ «Академія», 2005. 400 с.
23. Ілляшенко С. М. Управління інноваційним розвитком: проблеми концепції, методи : навч. посіб. Суми: ВТД «Університетська книга», 2003. 278 с.
24. Ілляшенко С.М. Маркетинг. Менеджмент. Інновації: монографія Суми: ТОВ «Друкарський дім «Папірус», 2010. 623с.

25. Інновації в Україні: європейський досвід та рекомендації для України. Том 3. К. : Фенікс, 2011. 76 с.
26. Інвестиційно-інноваційні чинники формування розвитку й управління конкурентоспроможним потенціалом підприємства: монографія / Д.В.Солоха та ін. Донецьк: СПД Дмитренко Л.Р., 2010. 400 с.
27. Інноваційний розвиток промисловості України : монографія / [О. І. Волков, М. П. Денисенко, А. П. Герчан та ін.]. К. : КНТ, 2006. 648с.
28. Інноваційний розвиток підприємства : навч. посіб. / за заг.ред. П.П. Микитюка. Тернопіль: ПП «Принтер Інформ», 2015. 224с.
29. История экономических учений (современный этап): учебник / под общ. ред. А.Г. Худокормова. М.: ИНФРА-М, 2002. 720 с.
30. Крушельницька О. Мельничук Д. Управління персоналом : навч. посіб. К.: «Кондор», 2005. 308 с.
31. Мочерний С.В. Методологія економічного дослідження : монографія. Львів: Світ, 2001. 416с.
32. Наливайко А.Л. Теорія стратегії розвитку підприємства. Сучасний стан та напрямки розвитку : монографія. К. : КНТ, 2001. 227с.
33. Погорелов Ю.С. Розвиток промислових підприємств: монографія. К. : Знання, 2008. 227с
34. П'ятницька Г.Т. Управління розвитком підприємством в епоху глобалізму : монографія. К.: Логос, 2006. 568с.
35. Рудь Н.Т. Економіка і організація інноваційної діяльності : навч. посіб. Луцьк, РВВ ЛДТУ, 2007. 356 с.
36. Савицька Г. В. Економічний аналіз діяльності підприємства : навч. посіб. К. : Знання, 2007. 668 с.
37. Стойко І.І., Бишук Ю.І. Розвиток малих наукомістких фірм у зарубіжних країнах. *Актуальні задачі сучасних технологій* : зб. тез доповідей міжнар. наук.-техн. конф. молодих учених та студентів, (Тернопіль, 27–28 листоп. 2019.). Том 3. Тернопіль : ТНТУ, 2019. 181с. С.162-163.

38. Твисс Б. Управление научно-техническими нововведениями: сокр.пер. с англ. М: «Экономика», 1999. 178с.
39. Глумачний словник економічних термінів : навч. посіб. / під заг. ред. В. М. Гриньова. Х. : Гриф, 2001. 384 с.
40. Тисько М. Методи управління інноваційним розвитком підприємств на основі підвищення якості трудового життя. Економічний аналіз. 2013. Том 14. № 3. С. 72-76.
41. Федулова Л.І. Інноваційна економіка : підручник. К.: Либідь, 2006. 480 с.
42. Черваньов Д., Нейкова Л. Менеджмент іноваційно-інвестиційного розвитку підприємств України. К.: Знання, 1999. 514с.
43. Чухрай Н.І., Патора І.Р. Товарна інноваційна політика: управління інноваціями на підприємстві. К.: Кондор, 2008. 374с.
44. Шаповал М. І. Менеджмент якості : навч. посіб. Київ : Знання, 2007. 471 с.
45. Шовкун І. А. Моделі інноваційного розвитку: міжнародний досвід та уроки для України. *Проблеми науки*. 2002. № 8. С. 26–34.
46. Шумпетер И. Теория экономического развития. М.: Прогресс, 1982. 455с.
47. Шершньова З. Є. Стратегічне управління : підручник. К. : КНЕУ, 2004. 699 с.
48. Щербакова О.І., Гук О.В. Інноваційний розвиток підприємств харчової промисловості та шляхи модернізації матеріально-технічної бази. *Вісник державного агроекологічного університету*. 2015. № 2. С. 267–273.
49. Яненко І.Г. Організаційно-управлінські ресурси інноваційного розвитку економіки: методологія та практика : монографія. Миколаїв: Вид-ва ЧДУ імені Петра Могили, 2012. 259 с.
50. Фінансовий менеджмент : навч. посібн./ [І.А.Бігдан, Л.І. Лачкова, В.М. Лачкова, О.В. Жилиякова] Х.: ХДУХТ, 2017. 197с.

51. Certo S., Peter A. Strategic Management: Concept and Applications, 1988. 568 p.

52. Europe 2020 flagship initiative Innovation Union. Luxembourg: EURO-OP, 2011.

53. Invitation to Tender for Research and Innovation Information System
URL: <http://issuu.com/jiscinfonet/docs/riis-itt>.